

Teon merkityksettömyyden ongelma ilmastonmuutoksen kontekstissa

Olli-Jaakko Latva-Mäenpää

Turun yliopisto

Filosofian, historian ja valtio-opin laitos

Filosofia

Toukokuu 2020

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck-järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos

LATVA-MÄENPÄÄ OLLI-JAAKKO: Teon merkityksettömyyden ongelma
ilmastonmuutoksen kontekstissa

Pro gradu-tutkielma, 47 s.

Filosofia

Toukokuu 2020

Tutkielman tarkoituksena on tarkastella teon merkityksettömyyden ongelmaa ilmastonmuutoksen kontekstissa. Teon merkityksettömyyden ongelma viittaa julkisessakin keskustelussa usein käytettyyn argumenttiin, jonka mukaan yksilön teot ilmastonmuutoksen hillitsemisen eteen ovat ”vain tippa meressä” ja tämän takia merkityksettömiä kokonaisuuden kannalta. Ongelmaa on lähestytty eniten seurauseettisesta näkökulmasta, mutta ilmastonmuutoksen kontekstissa se törmää tiettyihin ongelmiin. Tutkielman tavoitteena on selvittää, pystyisikö hyve-etiikka vastaamaan teon merkityksettömyyden ongelmaan pätevämmin kuin seurausetiikka. Hyve-etiikkaa on tutkittu ilmastonmuutoksen kontekstissa suhteellisen vähän, vaikka se antaa uudenlaisen ja erilaisen näkökulman teon merkityksettömyyden ongelmaan. Pyrin osoittamaan, että hyve-eettisesti orientoitunut normatiivinen teoria pystyy vastaamaan ilmastonmuutoksesta johtuviin ongelmiin ja haasteisiin paremmin kuin seurausetiikka. Käsittelen tutkielmassa Ronald Sandlerin hyve-eettisesti orientoitunutta teoriaa, joka on teoriana kuitenkin minimaalinen ja pelkistetty. Tämän takia määrittelen tarkemmin hyveiden funktiota ja hyve-etiikan ajatusta moraalisesta elämästä ja sen tärkeydestä. Tutkin myös moraalisen integriteetin hyvettä ja sitä, mikä paikka sillä voisi olla teon merkityksettömyyden ongelman ratkaisussa.

Tutkimus perustuu kirjalliseen aineistoon ja tutkielmassa käytetyt tärkeimmät lähde-tekstit ovat Ronald Sandlerin artikkeli *Ethical Theory and the Problem of Inconsequentialism: Why Environmental Ethicists Should be Virtue-Oriented Ethicists* ja Robert Audin ja Patrick E. Murphyn artikkeli *The Many Faces of Integrity*.

Asiasanat: ilmastonmuutos, hyve-etiikka, ilmastoetiikka

1. Johdanto	1
2. Ilmastonmuutos erityisenä ongelmana.....	6
3. Teon merkityksettömyyden ongelma.....	8
3.1. Ratkaisuehdotukset teon merkityksettömyyden ongelmaan	12
4. Tekoutilitarismi ja sen kritiikki.....	16
4.1. Parfit ja moraalisen matematiikan virheet	18
5. Hyve-etiikka.....	21
5.1. Sandlerin hyve-eettisesti orientoitunut etiikka	26
5.2. Moraalinen integriteetti.....	32
5.3. Hyve-etiikan kritiikki.....	37
6. Lopuksi.....	38
Lähteet.....	41

1. Johdanto

Hallitustenvälisen ilmastopaneelin (IPCC, Intergovernmental Panel on Climate Change) vuonna 2014 julkaistun raportin mukaan äärimmäisen todennäköisesti, eli 95-100% todennäköisyydellä 1950-luvun jälkeinen ilmaston lämpeneminen on luonteeltaan antropogeenista, eli ihmisen aiheuttamaa. IPCC on julkaissut vuoden 1990 jälkeen viisi raporttia, joiden tuloksissa ihmisen vaikutuksen todennäköisyys on vahvistunut raportti raportilta. Laajemminkin ilmastonmuutosta tutkivassa tiedeyhteisössä konsensus on jo käytännössä saavutettu. Vuosien 1991-2011 aikana ilmastonmuutosta käsitteleviä artikkeleita julkaistiin 11944, joista vain 78 kiisti ihmisen vaikutuksen nykyisessä ilmastonmuutoksessa. (Cook 2013, 1.)

Kaikki eivät kuitenkaan hyväksy ilmastonmuutoksen olemassaoloa tai toimi tavalla, joka ottaisi huomioon sen vaikutukset. Kenties näkyvimpänä näistä ovat ilmastodenialistit Yhdysvalloissa, jotka pohjaavat ilmastonmuutoksen kieltämisensä esim. uskonnollisiin opetuksiin, yleiseen tieteenvastaisuuteen tai hatarasti poliittiseen ideologiaan. Ilmastonmuutosdenialismi on ilmastonmuutokseen suhtautumisessa tietenkin äärimmäinen asenne, mutta vaikka ilmastonmuutoksen olemassaolon tiedostaisi ja hyväksyisikin, yksilöt ja yhteisöt voivat silti kehittää erilaisia defenssimekanismeja ja toimia tavalla, joka ei huomioi ilmastonmuutoksen olemassaoloa.

Yksilöt ja kollektiiviset toimijat, kuten hallitukset ja hallitustenväliset toimijat eivät ainakaan toistaiseksi ole ottaneet ilmastonmuutosta ja kestävästä ilmastopolitiikkaa niin vakavasti, kuin Hallitustenvälisen ilmastopaneelin ilmastonmuutosta tutkivien raporttien tutkimustulokset näyttäisivät vaativan. Ilmastonmuutoksen ennustettujen seurausten vakavuuden ja yksilöiden ja yhteiskuntien toiminnan välillä on selvä kuilu, jonka syitä on tutkittu eri näkökulmista eri tieteenaloilla. Filosofiasa ja spesifimmin ilmastoetiikassa ongelmaa on tutkittu mm. yksilön

moraalisen vastuullisuuden, kollektiivisen toiminnan ongelman ja teon merkityksettömyyden ongelman näkökulmasta.

Ongelma on luonteeltaan myös psykologinen ja sen kokonaisvaltainen hahmottaminen vaatii varmasti monitieteistä näkökulmaa. Psykologian näkökulmasta ongelmaa on tutkittu sosiaalipsykologisessa ja moraalipsykologisessa tutkimuksessa, jossa käytetään usein samoja käsitteitä ja kysymyksenasetteluita kuin ilmastoetiikassa, ja filosofinen ja psykologinen näkökulma ikään kuin keskustelevat toistensa kanssa. Käyttäytymistieteellisen ja neurotieteellisen tutkimuksen tarjoaman empiirisen tutkimusaineiston perusteella näyttäisi siltä, että ihmisten eettinen toiminta myös ilmastonmuutoksen kontekstissa sisältää paradokseja ja ilmastonmuutoksen pitäminen moraalisenä imperatiivina on haastavaa. (Markowitz & Shariff 2012, 243.) Moraaliset intuitiot myös vaihtelevat yksilöittäin. Tässä haasteellisessa tilanteessa filosofiaa ja eettisiä teorioita voidaan tutkia ja käyttää tekemään ns. korjausliike toiminnan eettisessä arvioinnissa. (Slote 2001, 12.; Driver 2009, 42.)

Vastuu ilmastonmuutokseen reagoimisesta ja sen hillitsemisestä on perinteisesti ajateltu olevan hallituksilla ja hallitustenvälisillä toimijoilla, koska ilmastonmuutoksesta johtuvat ennustetut ja jo käynnissä olevat tapahtumaketjut ovat vaikutuksiltaan äärimmäisen vakavia ja laaja-alaisia ja vaativat monen vaikutusvaltaisen toimijan yhteistyötä. Tieteellisten tutkimusten mukaan nämä viime vuosikymmenten hillitsemisstrategiat eivät kuitenkaan ole onnistuneet hillitsemään ilmastonmuutosta, vaan päinvastoin se on kiihtynyt. (Kyllönen 2016, 2.) Akateemisessa ilmasto-eettisessä keskustelussa ja usein myös julkisessa Suomen mediassa käydyssä keskustelussa onkin väitelty paljon siitä, kuuluuko moraalinen vastuu ilmastonmuutoksen aiheuttamisesta ja siihen kestäväällä tavalla reagoimisesta yksilöille, valtioille, ylikansallisille liitoille kuten EU:lle tai monikansallisille yhtiöille.

Yksilön moraaliseen vastuullisuuteen keskusteltaessa esitetään usein argumentti, jonka mukaan yksilö ei voi olla moraalisesti vastuullinen ilmastonmuutokseen reagoimisesta, koska yhden ihmisen hiilidioksidipäästöt ovat äärimmäisen pieni osuus globaaleista yhteenlasketuista hiilidioksidipäästöistä. Ilmastonmuutoksen hillitsemiseen tähtäävä toiminta saattaa vaatia yksilöltä tekoja, jotka voivat näyttäytyä yksilön elämän kannalta vain negatiivisina kustannuksina. Yksilö ei myöskään ole välttämättä tietoinen siitä, toimivatko muut samalla tavalla kuin hän ja tähtäävät ilmastonmuutoksen hillitsemiseen.

Argumentin mukaan yksilön kontribuution vaikutus on ”vain tippa meressä” ja tämän takia merkityksetön kokonaisuuden kannalta. Samaa argumenttia voidaan käyttää ja on käytettykin selittämään ja oikeuttamaan myös makrotason toimintaa. Suomalaisen keskimääräiset hiilidioksidipäästöt olivat vuonna 2014 n. 8,7 hiilidioksiditonnia, kun taas maailman yhteenlasketut hiilidioksidipäästöt samana vuonna olivat n. 36,1 miljardia hiilidioksiditonnia. (The World Bank, 2017) Argumentin mukaan Suomen kontekstissa Suomen ja suomalaisten päästöjen osuus on niin pieni osa globaaleista kokonaispäästöistä, että Suomen osuutta voidaan pitää globaalissa mittakaavassa mitättömänä. Koska argumentin mukaisesti Suomen päästöjen vaikutus on verrannollisesti mitätön, ilmastonmuutosta hidastavaan toimintaan ei tarvitsisi Suomessa kiinnittää niin paljon huomiota kuin muissa, saastuttavammissa maissa.

Ilmastoeettisessä keskustelussa tätä ongelmaa kutsutaan teon merkityksettömyyden ongelmaksi (*problem of inconsequentialism*). Ilmastonmuutoksen on ennustettu aiheuttavan mm. merenpinnan nousua, pitkäaikaisia kuivuusjaksoja, sään ääri-ilmiöitä kuten myrskyjä ja äärimmäisen korkeita lämpötiloja. Nämä taas voivat johtaa nälänhätiin, vesikriiseihin, tautiepidemioihin ja poliittisten, taloudellisten ja yhteiskunnallisten rakenteiden suuriin muutoksiin. Ilmastonmuutoksen kontekstissa teon merkityksettömyyden ongelma voi olla yksi osatekijä, joka vaikuttaa epäsuorasti ilmastonmuutoksen etenemiseen ja sitä kautta näihin katastrofaalisiin seurauksiin. Dale Jamiesonin mukaan vastuullisuuden näkökulmasta onkin

äärimmäisen ongelmallista, että nämä tapahtumat saattavat vaatia miljoonia kuolonuhreja, mutta ilmastonmuutosta ei tulla kertaakaan kirjaamaan uhrien kuolinsyyksi. (Jamieson 2007, 165-166.) On siis olemassa vaara, että vastuu voi tällaisessa tilanteessa ikään kuin hävitä, eikä palautua yksilöille tai yhteisöille.

Teon merkityksettömyyden ongelmaa ilmastonmuutoksen kontekstissa on tutkittu eniten seurauseettisesta ja spesifimmin utilitarismin näkökulmasta. Lähestymistapana utilitarismilla on selitysvoimaa suhteessa ongelmaan ja se on yleisesti käytetty lähestymistapa soveltavan etiikan kentällä. Monet ihmiset tuntuvat myös arvioivan toimintaansa seurauseettisesti ja selittävänsä suhdettaan ilmastonmuutokseen arvioimalla tekojensa seurauksia ja hyötyjä, eivätkä välttämättä niinkään vetoamalla velvollisuuksiin tai hyveelliseen toimintaan. Ilmastonmuutoksen kontekstissa utilitarismi normatiivisena eettisen toiminnan viitekehyksenä törmää kuitenkin tiettyihin ongelmiin, kuten yksilön tekojen vaikutusten huonoon ennustettavuuteen.

Tutkin tässä pro gradu-tutkielmassa sitä, olisiko utilitarismin sijasta mielekkäämpää tutkia teon merkityksettömyyden ongelmaa hyve-eettisestä näkökulmasta. Hyve-eettinen lähestymistapa tähän ongelmaan on mielestäni mielenkiintoinen, koska se siirtää moraalisen arvioinnin kohteen pelkästään seurauksista ja hyödyistä toimijaan itseensä ja hyveellisemmän elämän kultivoimiseen. Hyve-eettistä näkökulmaa ei myöskään ole sovellettu teon merkityksettömyyden ongelmaan kovinkaan paljoa. Tutkin tässä työssä, voisiko hyve-etiikka, ja spesifimmin Ronald Sandlerin esittämä toimijarelatiivinen hyve-etiikka vastata teon merkityksettömyyteen liittyviin ongelmiin tyydyttävämmin kuin utilitarismi. Tutkin myös, mikä rooli hyvän elämän kultivoimisella on hyve-eettisessä teoriassa. Analysoin näiden lisäksi moraalisen integriteetin hyvettä ja sitä, mikä rooli sillä voisi olla teon merkityksettömyyden ongelman lähestymisen kannalta.

Aluksi käsittelen ilmastonmuutosta osana *new harms*-diskurssia ja sitä, voidaanko ilmastonmuutosta pitää jotenkin erityisenä ongelmana, joka vaatii erityistä lähestymistapaa ja erityistä muutosta esim. näkemyksissä yksilön vastuullisuudesta. Seuraavaksi esittelen ja määrittelen teon merkityksettömyyden ongelman ja sen erityispiirteet ilmastonmuutoksen kontekstissa. Hahmotan ongelman esiintyvyyttä myös muissa soveltavan etiikan tutkimusalueilla. Tämän jälkeen siirryn käsittelemään utilitaristista lähestymistapaa ongelmaan. Käsittelen utilitarismin hyviä puolia suhteessa ongelmaan ja kritiikkiä teoriaa vastaan.

Seuraavaksi käsittelen hyve-etiikkaa ja sen hyvän elämän kultivoimisen aspektia laajemmin. Tämän jälkeen siirryn käsittelemään Sandlerin hyve-eettisesti orientoitunutta etiikkaa mahdollisena vastauksena teon merkityksettömyyden ongelmaan. Lopuksi analysoin vielä tutkielman tuloksia. Tämän työn pääasialliset lähteet ovat Ronald Sandlerin artikkeli *Ethical Theory and the Problem of Inconsequentialism: Why Environmental Ethicists Should be Virtue-Oriented Ethicists* ja Robert Audin ja Patrick E. Murphyn artikkeli *The Many Faces of Integrity*.

Määrittelen tässä työssä usein käytetyt synonyymiset termit 'teko' ja 'toiminta' tarkoittamaan yksilön tekoja ja toimintaa, jotka liittyvät asumiseen, liikkumiseen, ruokavalioon, kuluttamiseen ja kierrätykseen. Nämä elämän osa-alueet ovat ilmastonmuutoksen ja yksilön hiilijalanjäljen kannalta tärkeimmät vaikuttamiskeinot. Toiminta tai teko ilmastonmuutoksen hillitsemisen eteen voi siis tarkoittaa esim. lentämisen vähentämistä tai ruokavalion muuttamista lihapainotteisesta kasvispainotteiseen. Ilmastoetiikassa näiden osa-alueiden lisäksi yksilön vaikutuskeinoihin on laskettu myös mahdollisuus vaikuttaa ilmastonmuutokseen politiikan ja poliittisten päätösten kautta esim. kansalaisaktivismilla, mutta rajaan tämän poliittisen vaikuttamisen pois tässä tutkielmassa käytettyjen teon ja toiminnan termien määritelmistä.

2. Ilmastonmuutos erityisenä ongelmana

Ilmastoeettisessä keskustelussa ja toisaalta myös julkisessa keskustelussa ilmastonmuutosta käsitellään usein uutena erityisenä ongelmana, jonka ratkaisemisen katsotaan vaativan uusia ja erityisiä keinoja. Ilmastonmuutokseen ja muihin uusina ja erityisinä pidettyihin ongelmiin viitataan kattotermillä *new harms*, joka pyrkii tuomaan esille näiden ongelmien erityisyyttä. (Peeters et al. 2019, 505.) Stephen Gardiner kuvaa ilmastonmuutoksen problematiikkaa rinnastamalla sen täydellisen moraalisen myrskyn (*perfect moral storm*) ajatukseen. Täydellinen moraalinen myrsky koostuu Gardinerin mukaan kolmesta tekijästä tai ”myrskystä”: globaalista, sukupolvienvälisestä ja teoreettisesta. Globaalinen myrsky viittaa ilmastonmuutoksen syiden ja seurausten paikalliseen hajaantumiseen, toimijuuden pirstoutumiseen ja pätevien instituutioiden puuttumiseen. (Gardiner 2006, 399.)

Sukupolvienvälinen myrsky viittaa samoihin ominaisuuksiin kuin globaalinen myrsky, mutta asetettuna ajalliseen perspektiiviin. Koska ilmastonmuutos on fysikaaliselta luonteeltaan viivästynyt ilmiö, kasvihuoneilmion aikaansaamat vaikutukset voivat realisoitua täysin vasta pitkän ajan päästä. IPCC:n mukaan tärkeimmän kasvihuonekaasun, hiilidioksidin, molekyyli vaikuttaa yläilmakehässä keskimäärin 5-200 vuotta ja on todennäköistä, että 17-33 % tämänhetkisestä fossiilisten polttoaineiden hiilidioksidista on ilmakehässä vielä 1000 vuoden päästä. Kasvihuonekaasujen pitkäikäisyyden vuoksi tämänhetkisen sukupolven valinnat tulevat vaikuttamaan merkittävästi myös tulevien sukupolvien elämään. (Gardiner 2006, 402-403.)

Gardinerin esittämä teoreettinen myrsky taas viittaa siihen, että yksilöt ja valtiot ovat teoreettisesti huonosti varautuneita ilmastonmuutoksen ongelmiin. Hänen mukaansa

pätevimmätkään teoriat eivät pysty reagoimaan ilmastonmuutoksen ongelmallisuuteen, koska siihen liittyy vakavia haasteita, kuten tieteellistä epävarmuutta, sukupolvienvälisen oikeudenmukaisuuden ongelmia, kontingenteja toimijoita ja ei-inhimillisiä toimijoita. Nämä tekijät yhdessä muodostavat Gardinerin mukaan kokonaisuuden, joka altistaa ns. moraaliseen korruptiolle ja vaikuttaa lähes lamauttavasti kykyyn reagoida ilmastonmuutokseen eettisesti oikealla tavalla. (Gardiner 2006, 399-407.) Teon merkityksettömyyden ongelman voidaan katsoa olevan yksi vaikuttava tekijä teoreettisessa myrskyssä ja näin myös moraalisisessa korruption ajatuksessa.

Christopher Kutzin näkemyksen mukaan nykypäivän maailma on mm. globalisaation myötä muuttunut vuorovaikutussuhteiltaan monimutkaiseksi ja verkottuneeksi. Monia toimijoiden välisiä suhteita ja tekoja ei voi enää arvioida perinteisen moraalisen vastuullisuuden viitekehyksen kautta. Kaikki teot eivät hänen mukaansa enää ole luonteeltaan yksilöllisiä tai intentionaalisia, eikä niitä voi määritellä paradigmaattisiksi moraaliksi ongelmiksi. (Kutz 2000, 1.) Tämän saman ongelmallisuuden lähteen ja tutkimuksen lähtökohdan jakaa Kutzin lisäksi mm. Derek Parfit, Dale Jamieson ja Joakim Sandberg. (Parfit 1984, 85-86; Jamieson 1992, 148; Sandberg 2011, 243)

Jamieson yhdistää filosofista, moraalipsykologista ja evolutiivista näkökulmaa argumenttiinsa ilmastonmuutoksen erityisyyden puolesta. Hän katsoo, että ihmisen moraalinen arviointijärjestelmä ei kykene kovinkaan hyvin pitämään ilmastonmuutosta perustavanlaatuisena tai paradigmaattisena moraalisenä ongelmana. Evoluution näkökulmasta taas ihmisten arvojärjestelmät ja arkijärki (*common sense morality*) ovat muotoutuneet pienissä yhteisöissä, joissa kausaaliset vuorovaikutussuhteet ovat olleet suurempia ja yksinkertaisempia ja vaikutusten verkostot pienialaisempia. (Jamieson 1992, 148.) Moraalifilosofi Derek Parfit on päätenyt Jamiesonin kanssa samaan johtopäätökseen. Parfitin mukaan globalisaatio ja ihmisten yhä vahvempi keskinäisriippuvuus ovat luoneet uudenlaisen haasteellisen tilanteen,

jossa ihmiset voivat vaikuttaa teoillaan yhä useamman ihmisen elämään. Parfitin teorian mukaan tämä uusi tilanne altistaa meitä tekemään ns. moraalisia virheitä. (*moral mistakes*) (Parfit 1984, 85-86.) Jamieson ja Parfit peräänkuuluttavat moraalisen vastuullisuuden uudelleenahmottamista ja moraalisen ajattelun ja käsitteistön uudistamista.

Voidaanko ilmastonmuutosta kuitenkin pitää uutena ja erityislaatuisena ongelmana verrattuna aiempiin yhteiskunnallisiin ongelmiin? Tästä ollaan ilmastoetiikan alalla eri mieltä. Jamiesonin mukaan ilmastonmuutos on uusi ongelma, sillä se ei yleisesti toimi moraalisenä imperatiivina ja vastuu ilmastonmuutoksen aiheuttamisesta tuntuu katoavan ikään kuin määrittelemättömään välitilaan. Gardiner ei kuitenkaan pidä ilmastonmuutosta nimenomaisesti uutena ja erityisenä ongelmana, vaikka hänen tavastaan kuvata ilmastonmuutosta voisi päätellä näin. Ilmastonmuutos tuo Gardinerin mukaan esille vain sen, että ihmiset eivät yleisesti ole tottuneet ajattelemaan ja reflektoimaan velvollisuuksiaan ja niiden vaativuutta riittävän tietoisesti ja syvällisesti. (Gardiner 2011b, 55.)

Vaikka Jamiesonin ja Parfitin kuvaamaa nyky maailman erityisyyden argumenttia voidaankin kritisoida, ilmastonmuutoksen potentiaaliset seuraukset ovat kuitenkin niin vakavia, että sitä on tarpeellista käsitellä omana ongelmanaan. Tämä saattaa kuitenkin näyttäytyä niin, että ilmastonmuutosta pidetään erityisenä ongelmana, vaikka saman tyyllisiä kollektiivisen toiminnan ongelmia on varmasti ollut aiemminkin. Ilmastonmuutoksen vakavuuden takia siihen tuntuu kuitenkin liittyvän tiettyjä erityispiirteitä, joiden vuoksi sen käsitteleminen erikseen on järkevää.

3. Teon merkityksettömyyden ongelma

Teon merkityksettömyyden ongelmalla tarkoitetaan ongelmavyhtiä, jossa yksilö alkaa kyseenalaistamaan tekojensa merkityksellisyyttä suhteessa ilmastonmuutokseen. Oman kontribuution vaikutukset nähdään äärimmäisen pieninä ja sen vaatimat mahdolliset uhraukset ja kustannukset liian suurina. Yksilöllä ei myöskään ole varmuutta siitä, toimivatko muutkin tavalla, joka ottaa ilmastonmuutoksen huomioon. Teon merkityksettömyyden ongelmaa voidaan tarkastella yhtenä osatekijänä kollektiivisen toiminnan ongelman ja yhteismaan tragedian muodostumisessa.

Monet ympäristöongelmat ovat kollektiivisen toiminnan ongelmia, mutta ilmastonmuutos on niistä kenties perustavanlaatuisin esimerkki. Kollektiivisen toiminnan ongelma syntyy tilanteessa, jossa toisilleen tuntemattomien ihmisten heille itselleen merkityksettömiltä tuntuvat valinnat ja teot aiheuttavat tahattomia, ja usein myös ennustamattomia seurauksia muille ihmisille, jotka saattavat olla heistä kaukana maantieteellisesti, ajallisesti tai sosiaalisesti. (Sandler 2010, 168-169.)

Kollektiivisen toiminnan ongelmien, kuten ilmastonmuutoksen ratkaiseminen edellyttää kuitenkin todennäköisesti kansallisten ja ylikansallisten toimijoiden toimien lisäksi äärimmäisen monen yksilön pientä ja merkityksettömältä tuntuvaa kontribuutiota. Vaikka yksilön kontribuutio on äärimmäisen pieni globaaleihin päästöihin nähden, yksilön subjektiivinen näkemys oman kontribuution vaatimista uhrauksista tai kustannuksista voi kuitenkin olla hyvin vahva. Näiden ongelmien lisäksi kollektiivisen toiminnan ongelmien luonteen takia niihin liittyy myös oman toiminnan vertailu muiden toimintaan. Yksilö ei välttämättä ole tietoinen muiden toiminnasta ja voi nähdä tilanteen niin, että on epävarmaa tai jopa epätodennäköistä, että muut edes toimisivat omilla tahoillaan ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Jos yksilön näkökulmasta näyttää epätodennäköiseltä, että muut toimisivat, on mahdollista, että yksilökin luovuttaa ja jättää toimimasta. (Sandler 2010, 167-168.)

Teon merkityksettömyyden ongelma on luonteeltaan vahvasti myös psykologinen ja sitä on käsitelty moraalipsykologisesta näkökulmasta pelkästään tietynlaisena yksilön defenssimekanismien luomana selityksenä sille, että omaa toimintaa ei olla jostain syystä valmiita muuttamaan. Ilmastoetiikassa teon merkityksettömyyden ongelman tutkiminen ilmastonmuutoksen kontekstissa on tuore ilmiö, mutta ympäristöetiikassa sitä on tutkittu laajemmin jo pidemmän aikaa mm. oikeusfilosofisessa ja eläineettisessä keskustelussa.

Oikeusfilosofiassa se tulee esiin yksilön vaikutusmahdollisuuksien suhteessa äänestystuloksiin ja eläinetiikassa vaikutusmahdollisuuksien suhteessa eläintuotantoon. Oikeusfilosofian kontekstissa teon merkityksettömyyden ongelma tulee esiin äänestysprosessin yhteydessä, kun jotkut perustelevat äänestämättömyyttään sillä, että koska ääniä annetaan niin lukematon määrä, yksilön yhdellä äänellä ei voi olla mitään huomattavaa vaikutusta. (Engelen 2006, 419.) Tämä on paradoksaalista monesta syystä. Historiasta löytyy esimerkiksi lukuisia esimerkkejä äänestystilanteista, joissa yksi ääni on ollut ratkaisevassa asemassa.

Kuluttaja- ja eläinetiikan kentällä puhutaan samasta ongelmasta yksilön voimattomuuden ongelmana. Eläinetiikan kontekstissa ongelmalla viitataan tilanteeseen, jossa yksilö haluaisi vaikuttaa yksittäisillä kuluttajavalinnoillaan ruokajärjestelmän muuttamiseen ja eläinten kärsimyksen vähentämiseen esim. pidättäytymällä ostamasta lihaa ja suosimalla kasvispohjaisia proteiininlähteitä. Almassin mukaan kausaalinen yhteys kuluttajan yksittäisen ostovalinnan ja systeemisen muutoksen välillä ei kuitenkaan ole kovinkaan suora. Nykyiset markkinavoimat ja ruokajärjestelmien verkosto eivät hänen mukaansa kykene reagoimaan tarpeeksi herkästi yksilöiden kulutusvalintoihin ja tämä aiheuttaa yksilössä voimattomuuden tunnetta ja luo voimattomuuden ongelman. (Almassi 2011, 397.)

Ilmastonmuutosta, äänestystä ja vaikutusta kuluttamisen kautta voi yhdistää se, että näissä ongelmallisissa tilanteissa ihmiset saattavat haluta nähdä oman tekonsa, kuten

äänestysvalinnan tai saastuttamisteon vaikutuksen selvemmin ja konkreettisemmin. Konkreettisempänä se saattaisi seurausettisesta näkökulmasta vaikuttaa vahvemmin moraaliseen päätöksentekoon. Näissä tilanteissa se ei kuitenkaan ole todennäköistä, koska oman toiminnan vaikutusta on mahdotonta jäljittää täydellisesti ja tuoda esiin niin konkreettisena kuin ihmiset ehkä haluaisivat.

Yksilön tekojen kausaalinen yhteys ilmastonmuutoksen etenemiseen ja esim. tiettyihin sään ääri-ilmiöihin on kenties vielä ostovalintoja monimutkaisempi. Se on myös tieteellisesti käytännössä mahdotonta todentaa, koska ilmasto on äärimmäisen monimutkainen ja vaikeasti ennustettava järjestelmä. Tiedetään kyllä, että teot, kuten autolla ajaminen tai lentäminen, vaikuttavat epäsuorasti ilmastojärjestelmään kasvihuonekaasujen lisääntymisen kautta, mutta jokaisen yksittäisen teon yhdistäminen johonkin tiettyyn sääilmiöön tai tapahtumaan on käytännössä täysin mahdotonta.

Ilmastoeettisessä keskustelussa tästä kysymyksestä on väitelty kiivaasti, varsinkin Walter Sinnott-Armstrongin vuonna 2005 julkaistun provosoivan ”It’s Not My Fault: Global Warming and Individual Moral Obligations”-artikkelin jälkeen. Sinnott-Armstrong perustaa argumenttinsa teon merkityksettömyyden puolesta tähän ilmastojärjestelmän monimutkaisuuteen ja epävarmuuteen. Argumentin mukaan sunnuntainen huviajelu paljon bensaa kuluttavalla autolla on moraalisesti oikeutettua, koska ajelusta syntyvät saasteet aiheuttavat kylläkin ilmaston lämpenemistä, mutta ei suoraan ilmaston lämpenemisestä tietyllä todennäköisyydellä seuraavia sääilmiöitä. (Sinnott-Armstrong 2005, 291.)

Koska vain nämä sääilmiöt aiheuttavat haittaa ihmisille, ja koska tästä yksittäisestä huviajelusta ei suoraan seuraa näitä kyseisiä sääilmiöitä, teko on merkityksetön ilmastonmuutoksen kannalta. Huviajelua ei hänen mukaansa siis voida pitää moraalisesti vääränä tekona. (Sinnott-Armstrong 2005, 291.) Vaikka yksilön tekojen ja sääilmiöiden välisen suoran kausaalisen

yhteyden puuttumisen pystyykin perustelemaan, argumentti tuntuu kuitenkin varsin epäintuitiiviselta ja arkijärjen vastaiselta.

Baylor Johnson haastaa myös yksilön vastuullisuuden ja teon merkityksellisyyden. Johnson analysoi ilmastonmuutosta yhteismaan tragediana, joka kuvaa tilannetta, jossa yksittäiset toimijat käyttävät kaikkien käyttäjien vapaasti saatavilla olevaa ja yhteistä, vähenevää resurssia ja saavat siitä hyötyä itselleen. Ilmastonmuutoksen kontekstissa yhteisenä resurssina toimii ilmakehä ja ilmasto. Tilanne muuttuu kuitenkin ongelmalliseksi, koska yhteinen resurssi ehtyy yksittäisten toimijoiden käyttäessä sitä. Vaikka haitat jakautuvat kaikkien kesken. (Johnson 2003, 273.)

Yhteismaan tragedian teorian mukaan yksittäiset toimijat voivat lopulta päätyä tavoittelemaan vain omaa etuaan ja näin kuluttaa yhteisen resurssin loppuun. Teon merkityksettömyyden ongelman voidaan katsoa vaikuttavan tähän, koska yksilöt eivät tiedä muiden toiminnasta ja saattavat tämän takia päätyä tavoittelemaan vaan omaa etuaan. Johnson argumentoi, että yksittäiset teot ovat itsessään merkityksettömiä eivätkä aiheuta harmia, koska kukaan yksittäinen toimija ei käytä resurssia kestävämmällä tahdilla. Yksittäisen toimijan teko muuttuu hänen mukaansa merkitykselliseksi vasta, kun se on osa tekojen joukkoa tai kokonaisuutta. (Johnson 2003, 273.)

3.1. Ratkaisuehdotukset teon merkityksettömyyden ongelmaan

Ilmastonmuutosviestinnässä ja ympäristöetiikassa on jo pidemmän aikaa pohdittu, millaisiin tekijöihin olisi mahdollista vedota, että teon merkityksettömyyden ongelmaan voitaisiin vastata, eivätkä yksilön teot näyttäytyisi niin merkityksettöminä. Sandler jakaa ratkaisuehdotukset ongelmaan neljään kategoriaan: vetoaminen toimijan saamiin hyötyihin,

vetoaminen velvollisuuteen, vetoaminen vaikutusten voimistumiseen ja vetoaminen luonteeseen tai luonteenpiirteisiin. (Sandler 2010, 169.) Normatiivisen eettisen teorian, joka pystyy pätevästi vastaamaan teon merkityksettömyyden ongelmaan, täytyy hänen mukaansa pystyä vastaamaan näihin vaatimuksiin pätevällä tavalla.

Vetoaminen toimijan saamiin hyötyihin pyrkii vastaamaan ongelmaan kääntämällä yksilön ajatuksen uhrauksesta ja näkemällä yksilön tilanteen optimistisemmasta näkökulmasta. Yksilön kontribuutio pitkäaikaisen kollektiivisen toiminnan ongelman ratkaisemisessa ei välttämättä todellisuudessa ole taloudellisesti niin vaativa tai uhrauksellinen, kuin miltä se voi aluksi näyttää. (Sandler 2010, 169.) Tai miltä esim. ilmastodenialistit tai tiettyjen poliittisten puolueiden näkemykset saattavat saada sen näyttämään.

Oman kontribuution hyötyjä ja haittoja saatetaan usein ajatella myös liian lyhyellä aikajänteellä. Vaikka yksilön näkökulmasta haittoja, kuten taloudellisia kuluja saattaa tulla aluksi enemmän, hyödyt voivat realisoitua ja usein realisoituvatkin myöhemmin, pidemmällä aikajänteellä. (Sandler 2010, 169.) Tämä on totta ilmastonmuutoksen kohdalla, koska hiilidioksidin ja muiden ilmastonmuutokseen vaikuttavien kaasujen vähenemisen positiiviset vaikutukset eivät näy heti, vaan voivat realisoitua vasta kymmenien tai satojen vuosien päästä. Saastuttamisen vähentäminen radikaalistikin tulee näkymään ilmastossa positiivisesti siis vasta pitkän ajan kuluttua. Toinen esimerkki hyötyjen myöhäisemmästä realisoitumisesta on aurinkopaneelit, joiden hankkiminen ja käyttöönotto vaatii taloudellista sijoitusta. Joidenkin vuosien jälkeen ne alkavat kuitenkin maksaa itseään takaisin ja muuttuvat taloudellisesti ja tuotteen koko elinkaaren hiilitaseen näkökulmasta kannattaviksi.

Uhrauksen ajatus on myös mahdollista haastaa, koska vähemmän hiili-intensiivinen elämäntapa ei välttämättä ole jokaisessa mahdollisessa tulevaisuusskenaariossa uhraus tai laadullisesti huonompi kuin hiili-intensiivinen ja vahvasti kulutukseen perustuva elämäntapa.

Päinvastoin yksilön mielestä esim. luopuminen lihansyönnistä, lentämisestä tai tuotteiden kertakäyttökulttuurista saattaakin näyttäytyä uhrauksen sijasta mahdollisuutena eettisemmän ja vastuullisemman elämän rakentamiseen. Tämä uusi tilanne voi esim. hyve-eettisestä näkökulmasta katsottuna muuttua itsessään palkitsevaksi.

Toinen ratkaisuehdotus, vetoaminen velvollisuuteen pyrkii vastaamaan ongelmaan viemällä painotuksen pois yksilön kontribuution laskettavissa olevista tai ennustettavissa olevista haitoista ja hyödyistä ja siirtämällä arvioinnin fokuksen kontribuutioon ja tekoon itseensä. Velvollisuuteen vetoamalla ongelmaa voidaan lähestyä kolmella eri tavalla. Joko niin, että yksilöllä nähdään olevan velvollisuus toimia ongelman ratkaisemiseksi huolimatta siitä mitä muut tekevät, tai että yksilöllä on velvollisuus toimia ongelman ratkaisemiseksi tavalla, joka olettaa muidenkin toimivan. Yksilöllä voidaan myös nähdä olevan velvollisuus tehdä oma osuutensa huolimatta siitä, miten merkityksettömältä se tuntuu. (Sandler 2010, 169.)

Käytännössä velvollisuuteen vetoaminen voi olla haastavaa, jos velvollisuus nähdään niin, että se muodostuu yhteiskunnallisessa kontekstissa. Nykyajan suomalaisessa yhteiskunnassa toimijalla ei ainakaan toistaiseksi ole tuntuvaa tai eettiseen toimintaan merkittävästi vaikuttavaa ns. ylhäältä alaspäin tulevaa velvollisuutta toimia ilmastonmuutoksen huomioonottavalla tavalla. Yksilö voi periaatteessa kuluttaa ja kaikin tavoin kasvattaa hiilijalanjälkeään niin paljon kuin haluaa, joten velvollisuus toimia täytyy usein löytää itse. Motivaatio toimintaan velvollisuuden kautta voi olla kuitenkin ympäristöongelmien kontekstissa perustettavissa uskoon, kuten kristilliselle yleisölle kristinuskon tilanhoitajuuden (*stewardship*) ajatuksella.

Tilanhoitajuuden ajatuksen mukaan ihminen on asetettu varjelemaan luomakuntaa, ja tämä tehtävä nähdään ihmisen eettisenä velvollisuutena. Ilmastonmuutosviestintää ja moraalipsykologiaa tutkivassa psykologisessa tutkimuksessa on tutkittu, millaisiin asioihin

vetoamalla erilaisia ihmisryhmiä voitaisiin saada toimimaan tavalla, joka ottaisi ilmastonmuutoksen huomioon. Esimerkiksi paavi ja muut uskonnolliset johtajat ovat yrittäneet kehystää ilmastonmuutoksen huomioonottavaa toimintaa uskonnolliseksi kysymykseksi tilanhoidajuudesta. Tämä on ainakin Yhdysvalloissa lisännyt ilmastonmuutoksen ja toiminnan tärkeyttä perinteisesti skeptisinä pidettyjen poliittisten konservatiivien keskuudessa. Myös vetoamisella laajemmin pyhyiden ja puhtauden ajatukseen on saatu alustavia positiivisia tuloksia skeptisen yleisön asenteiden muuttamisessa. (Markowitz & Shariff 2017, 245.)

Sandlerin erotteleva kolmas ratkaisuehdotus, vetoaminen vaikutusten voimistumiseen taas viittaa siihen, että yksilön teot ongelman ratkaisemiseksi eivät ole niin merkityksellisiä kuin miltä ne voivat näyttää, koska yhden esimerkillisen ihmisen kontribuution vaikutus muihin ihmisiin saattaa osoittautua yllättävänkin suureksi. (Sandler 2010, 169.) Tästä viimeaikaisena esimerkkinä voisi toimia Greta Thunberg ilmastoliikkeen vetovoimaisena johtohahmona tai Suomen kontekstissa Pentti Linkola, jonka vaikutus Suomen ympäristöliikkeen ja ympäristötietoisuuden muotoutumiseen on ollut merkittävä.

Viimeinen Sandlerin erittelemistä ratkaisukeinoista teon merkityksellömyyden ongelmaan on vetoaminen luonteeseen tai luonteenpiirteeseen. Se pyrkii siirtämään moraalisen arvioinnin fokuksen pois yksilölle mahdollisesti koituvista hyödyistä ja haitoista, ja siirtämään sen yksilöön ja toimijaan itseensä. Sandlerin ehdottaman hyve-eettisen näkökulman mukaan moraalinen arviointi kohdistuu luonteenpiirteisiin. Tästä näkökulmasta yksilön kontribuutio kollektiivisen toiminnan ongelman eteen voi perustua esim. yksilön tekojen ja oman toiminnan eheyden ja rehellisyyden (*personal integrity*) hyveelle. (Sandler 2010, 169.)

Toisaalta toimimattomuus suhteessa ilmastonmuutokseen voi tarkoittaa sitä, että on osallinen siinä joukossa, joka ei toimi ongelman eteen, tai on välinpitämätön tai ymmärtämätön suhteessa ongelmaan. Yksilö toimisi tässä tilanteessa hyve-etiikan näkökulmasta paheen (*vice*) kautta.

(Sandler 2010, 169.) Ilmastonmuutosviestinnässä tätä hyve-eettistä näkökulmaa ei kuitenkaan näe kovinkaan usein. Joidenkin näkökulmasta hyveiden ja paheiden käsitteleminen ja tekojen eettinen arviointi niiden kautta saattaa tulla liian lähelle yksilön identiteettiä. Jotkut ihmiset voivat tuntea identiteetin liian henkilökohtaisena asiana ja saattavat tulkita hyveisiin ja paheisiin vetoamisen jonkinlaisena omien arvojen arvosteluna tai hyökkäyksenä niitä vastaan.

4. Tekoutilitarismi ja sen kritiikki

Sandler esittää, että normatiivisen eettisen teorian, joka pystyy pätevästi vastaamaan teon merkityksettömyyden ongelmaan, täytyy sisältää 6 ominaisuutta: 1. erillisten tekojen arviointi ei saisi perustua pelkästään tekojen seurauksiin tai todennäköisiin seurauksiin, 2. tekojen arvioinnin täytyisi perustua toimijoiden ja yhteisöjen koko elinkaaren läpi kulkeviin käyttäytymismalleihin ja toimintatapoihin, 3. moraalisen arvioinnin keskiössä tulisi olla myös ihmisten asenteet ja todellisuuskäsitykset, 4. otettaisiin huomioon, että ihmisten asenteet ja todellisuuskäsitykset vaikuttavat tekojen arviointiin, 5. toimijan tekojen moraalinen arviointi ei saisi olla liiallisesti riippuvainen muiden toiminnasta ja 6. tekojen moraalisessa arvioinnissa otettaisiin huomioon seuraukset, myös silloin kun ne ovat tekojen tahattomia sivuvaikutuksia. (Sandler 2010, 176.)

Sandlerin asettamien kuuden vaatimuksen näkökulmasta tekoutilitarismilla ja velvollisuusetiikalla on joitain rajoituksia teon merkityksettömyyden ongelman hahmottamisessa ja ratkaisemisessa. Koska eettiset teoriat ovat tiettyyn pisteeseen asti muokkautuvia, käsitelty arviointi koskee siis tekoutilitarismia ja velvollisuusetiikkaa niiden standardeissa muodoissaan. Tekoutilitarismin kenties selvin hankaluus viittaa vaatimukseen 1 ja 2. Kun yksilön toimintaa arvioidaan laskettavissa olevien hyötyjen näkökulmasta, voi

näyttää siltä, että yksilön kontribuutiolla on enemmän haittoja kuin hyötyjä. Tämä johtuu siitä, että haitat kuten kulutettu aika tai taloudelliset kustannukset voivat näyttäytyä toimijalle suurempina kuin oman toiminnan merkityksettömän pieniltä tuntuvat negatiiviset ilmastovaikutukset. (Sandler 2010, 171.)

Tekoutilitarismin rajoitteena on myös se, että esim. kulutuskeskeistä elämäntyyliä elävä ihminen saattaa tuntea, että hänen elämäänsä rajoitetaan, jos häntä vaaditaan kuluttamaan selvästi vähemmän. Tämä ongelma viittaa vaatimukseen 3 ja 4, koska utilitarismin näkökulmasta oman toiminnan rajoittaminen voi näyttäytyä yksilölle pelkästään itselle aiheutuvana haittana tai disutiliteettina. 5. kohtaan viittaa tekoutilitarismin haaste, jonka mukaan se ei pysty perustelemaan, miksi yksilön täytyisi toimia ongelman ratkaisemiseksi tilanteessa, jossa muut eivät toimi tai eivät todennäköisesti toimi. Tekoutilitarismi arvioi tekoja, jotka ovat yhdistyneinä tiettyyn aikaan, paikkaan ja kontekstiin. Tämän takia tekoutilitarismi ei Sandlerin mukaan pysty irrottamaan teon moraalisen oikeudellisuuden arviointia siitä, mitä muut tekevät tai tulevat todennäköisesti tekemään. (Sandler 2010, 172-173.)

Monet ympäristöfilosofit näkevät utilitarismin myös enemmänkin ideologiana, joka suosii ennemminkin kulutusta kuin suojelua ja rauhoitusta. Siitä ei kritiikin mukaan ole ympäristösuhteen uudistamisen teoriaksi, vaan se on teoriana ennemminkin vienyt ihmiskunnan tuhoutumisen partaalle. (Jamieson 2007, 164.) Tämä näkemys voi vaikuttaa äärimmäiseltä ja hyödyn tavoitteluun tässä kontekstissa on voinut vaikuttaa muutkin motiivit tai ideologiat kuin pelkästään utilitarismi. Mutta jos nähdään, että eettiset teoriat ovat moraalisen päätöksenteon mekanismeja, jotka ovat sellaisenaan löydettävissä niin ihmisten psykologiasta ja käyttäytymisestä kuin yhteiskuntien toimintatavoista, argumentti alkaa kuulostamaan validilta.

Hyve-eetikot ovat yleisesti kritisoineet seurausetiikkaa siitä, että se ei pysty ottamaan huomioon tunteiden tärkeää roolia hyvän elämän rakentamisessa. Kritiikin mukaan seurauseettisellä teoriolla eettisen elämän viitekehystenä on tendenssi vieraannuttaa ja etäännyttää toimijat heidän keskeisimmistä arvoistaan. Hyve-eetikoiden mukaan ihmiset tavoittelevat erilaisia asioita ja rakastavat toisia ihmisiä, koska kiintyvät niihin ja koska ne antavat heidän elämälleen tarkoituksen. Kritiikin mukaan seurausetiikka taas näyttää näkevän tilanteen niin, että ihmiset toimivat näin pelkästään siksi, että näiden asioiden tavoittelusta seuraa onnellisuutta. (Driver 2015, 321.)

Kritiikin mukaan seurausetiikka pitää näitä asioita ikään kuin pelkästään välineinä, vaikka näissä suhteissa on hyve-eetikoiden mukaan jotain puhtaampaa ja arvokkaampaa. Nämä kritiikit kohdistuvat täysin kuitenkin vain niihin seurauseettisiin teorioihin, jotka eivät painota hyveitä ollenkaan eettisessä päätöksenteossa. Tähän liittyen Driver muistuttaa, että myös seurausetiikka on tiettyyn pisteeseen asti muokkautuva. On siis mahdollista luoda esim. hyve-eettisesti orientoitunut seurausetiikka, joka määrittelee oikean teon esim. sen perusteella, mitä hyveellinen ihminen tekisi kyseisessä tilanteessa. (Driver 2015, 321.)

4.1. Parfit ja moraalisen matematiikan virheet

Ilmastonmuutoksen kontekstissa yksilön toiminnan vaikutuksia voi olla vaikeaa tai jopa mahdotonta nähdä ja hahmottaa. Koska seurausetiikka arvioi tekojen moraalista oikeellisuutta niiden seurauksien ja hyötyjen näkökulmasta, tekojen moraalinen arviointi seurauseettisestä näkökulmasta hankaloituu merkittävästi. (Almassi 2011, 400.) Tätä ongelmallisuutta on pyritty tuomaan esiin ja korjaamaan soveltamalla ongelmaan moraalifilosofi Derek Parfitin teoriaa moraalisisista virheistä. Parfit nimittää niitä moraalisen matematiikan viideksi virheeksi (5

mistakes in moral mathematics). Nämä moraaliset virheet kuvaavat ihmisen moraalisen arviointijärjestelmän tuottamia virheitä. Näistä ilmastonmuutosproblematiikan kannalta keskeisiä ovat 'olla huomioimatta yksittäisen teon yhteyttä tekojen joukkoon' ja 'olla huomioimatta pieniä tai huomaamattomia vaikutuksia'. (Parfit 1984, 70-73, 75-78.)

Parfitin mukaan on virheellistä olla huomioimatta pieniä tai huomaamattomia vaikutuksia arvioitaessa teon vaikutuksia ja yksilön vastuullisuutta. Parfit perustelee argumenttiaan kiduttajaesimerkillä, jossa on tuhat kiduttajaa, joilla on tuhat kidutettavaa uhria. Jokaisen päivän alkaessa jokainen uhri on jo valmiiksi pienessä kiputilassa. Jokainen kiduttaja painaa tuhat kertaa katkaisijasta, joka aktivoi kidutusvälineen. Jokainen yksittäinen katkaisijan painaminen vaikuttaa jonkun yksittäisen kidutettavan uhrin kiputilaan, mutta vaikutus uhrin kiputilaan on huomaamattoman pieni. Mutta kun jokainen kiduttaja on painanut katkaisijasta tuhat kertaa, hän on aiheuttanut voimakasta kipua uhrilleen. (Parfit 1984, 80.)

Paul Knights esittää esimerkin samasta ongelmasta eri kontekstissa. Esimerkissä Nigel on golfklubin jäsen ja käyttää klubin harjoituslyöntialuetta, jonka päässä on jyrkkä pengertä. Harjoituslyöntialue on hieman liian lyhyt, koska välillä jos Nigel lyö golfpalloa erityisen kovaa, pallo tippuu alas pengertä ja häviää. Muissa tapauksissa golfpallojen kerääjä kerää pallot kentältä. Jonkin ajan päästä Nigel tajuaa, että kovaa lyötyjen pallojen lisäksi hänen ja muiden golfaajien lyömät pallot päätyvät kaikki alas pengertä, koska pallojen kerääjä vie lopuksi kaikki pallot sinne. Nigel lähtee tutkimaan, mitä penkereen takana on ja löytää yhteisön ylläpitämän luonnonsuojelualan. Tuhannet golfpallot ovat tukahduttaneet alueella sijaitsevan lammen ja metsämaan ja hävittäneet kaikki eläimet. Luonnonsuojelualan perustaneet ja sitä käyttäneet paikallisyhteisön jäsenet eivät myöskään enää käy siellä. (Knights 2019, 529.)

Yksittäiset kiduttajat Parfitin esimerkissä eivät kuitenkaan tunnu olevan moraalisesti vastuussa uhreille aiheutetusta vahingosta. Kiduttajien yksittäiset teot ja Knightsin esimerkissä yksittäiset golf-pallojen lyönnit näyttäytyvät myös merkityksettöminä, koska jokainen yksittäinen lyönti tai katkaisimen painaminen tuntuu aiheuttavan vain huomaamattoman haitan. Huomaamattoman haitan paradoksi on myös yksi osatekijä kollektiivisen toiminnan ongelman, kuten ilmastonmuutoksen ja teon merkityksettömyyden ongelman syntymisessä. Parfitin ajatusta onkin sovellettu myös ilmastonmuutoksen kontekstiin, koska yksilön toimintaan ja ilmastonmuutoksen aiheuttamiseen ja voimistumiseen liittyy lukematon määrä riskejä ja pieniä ja näkymättömiä vaikutuksia, joiden tiedostaminen ja huomioonottaminen moraalisisessa päätöksenteossa voisi olla kannattavaa.

Parfit ehdottaa myös, että teon vaikutuksia täytyy tarkastella osana tekojen joukkoa, jolloin tekojen ja vaikutusten välinen kausaalinen yhteys vahvistuu. Vaikka teko ei aiheuttaisi haittaa kenellekään, teko voi silti olla väärä, koska se on osa useiden tekojen joukkoa, joka aiheuttaa haittaa. Ja käänteisesti jos teko ei hyödytä ketään, se voi silti olla oikea teko, sillä se on osa useiden tekojen joukkoa, joka tuottaa hyötyä. (Parfit 1984, 70.) Yksilöiden merkityksettömiltä tuntuvia tekoja voisikin tästä tekojen joukon näkökulmasta olla mielekkäämpää arvioida yhteydessä muiden tekoihin, eikä yksittäin ikään kuin tyhjiössä.

Teon yhdistämistä tekojen joukkoon on tuonut esiin myös Peter Singer, Donald Regan ja aiemmin mainitut Baylor Johnson ja Paul Knights. Singer ja Regan puhuvat myötävaikuttavista tai kontribuutiivista vaikutuksista. Teko voi heidän mukaansa myötävaikuttaa lopputulokseen, vaikka se ei olisi välttämätön tai riittävä edellytys lopputuloksen realisoitumisessa. Singer perustelee näillä myötävaikuttavilla vaikutuksilla aiemmin mainittua äänestystilanteen paradoksaalisuutta. Puolueen äänestäminen voidaan oikeuttaa, koska marginaalisena pidetty yksi ääni kuitenkin myötävaikuttaa tietyn lopputuloksen realisoitumiseen. (Sandberg 2011, 235.)

5. Hyve-etiikka

Hyve-etiikka on ollut länsimaisen filosofian sovelletuin lähestymistapa suurimman osan sen historiaa. Viimeistään valistuksen aikana tilanne kuitenkin muuttui, kun alettiin painottaa enemmänkin logiikkaa, rationaalisuutta ja tieteen empiirisyyttä moraalista päätöksentekoa ohjaavina voimina. (Bright et al. 2014, 447.) Valistuksesta lähtien länsimaisen filosofian eettisten teorioiden kenttää hallitsi pitkään utilitarismi ja deontologia, ja hyve-etiikka jäi näiden varjoon. 1958 julkaistun G.E.M. Anscomben esseen ”Modern Moral Philosophy” ja 1985 julkaistun Alasdair MacIntyren kirjan ”After Virtue” jälkeen hyve-etiikkaa on alettu kuitenkin tutkimaan ja hyödyntämään enemmän.

Hyve-etiikan ns. uuden aallon taustalla on ollut osaksi ajatus utilitarististen ja deontologisten teorioiden riittämättömyydestä ja siitä, että on haluttu tuoda esiin, että etiikka sisältää moraalisten sääntöjen ja velvollisuuksien lisäksi laajemman ja tietystä näkökulmasta katsottuna humaanimman kontekstin. Tämän laajemman kontekstin uudelleen tuominen eettisten teorioiden keskusteluun on tuntunut jollain tavalla raikkaalta ja kenttää uudistavalta. Utilitarististen ja deontologisten teorioiden perinteet ja näkemykset ovat kuitenkin vahvassa etiikan kentällä, ja hyve-etiikan tarkasteleminen näiden teorioiden näkökulmasta onkin herättänyt paljon vasta-argumentteja ja keskustelua. Myös hyve-eetikot ovat kritisoineet utilitaristisia ja deontologisia teorioita useilla argumenteilla.

2000-luvun alussa hyve-eettistä lähestymistapaa on alettu soveltamaan myös ympäristöongelmien ja ihmisen ja ympäristön välisen vuorovaikutuksen selittämisessä. Tästä on syntynyt ympäristö-hyve-etiikka. Jamieson ja Sandler soveltavat teon merkityksettömyyden ongelmaan ja yksilön moraalisen vastuullisuuden ongelmaan hyve-eettistä lähestymistapaa ja

luonteenpiirteiden (*character traits*) painottamista moraalisisessa päätöksenteossa. Koska hyve-eettinen lähestymistapa on eettisenä teoriana toimijarelatiivinen, se siirtää eettisen arvioinnin fokuksen toimijasta riippuviin ominaisuuksiin tai tekijöihin. Tätä vasten utilitarismi on esimerkiksi eettisenä teoriana toimijaneutraali, koska se siirtää eettisen arvioinnin fokuksen toimijasta riippumattomiin ominaisuuksiin tai tekijöihin. Hyve-etiikan toimijarelatiivisuus antaa mahdollisuuden hyvin erilaiseen lähestymistapaan suhteessa teon merkityksettömyyden ongelmaan ja osaksi siksi sitä onkin varmasti tutkittu viime aikoina enemmän.

Sandlerin mukaan ei riitä, että eettinen teoria pystyy tarjoamaan joukon sääntöjä, yleisen periaatteen tai moraalista päätöksentekoa ohjaavan menettelytavan. Kokonaisvaltaisen vastauksen kysymykseen ”Miten tulisi elää eettisesti?” täytyisi sisältää tekoja ja toimintaa ohjaavan osan lisäksi myös sen, millainen ihminen toimijan pitäisi olla ja millaisia hyveitä vahvistaa. (Sandler & Cafaro 2005, 2.) Jos normatiiviselle eettiselle teorialle asetetaan vaatimus, jonka mukaan teorian pätevyyttä mitataan sen perusteella, pystyykö se tarjoamaan moraalisen päätöksentekomekanismin lisäksi laajemman viitekehyksen toimijan käytännölliselle, läpi elämän ulottuvalle moraaliseen elämälle, hyve-etiikka saattaisi tässä valossa näyttäytyä pätevämpänä vaihtoehtona kuin velvollisuusetiikka ja etenkin seurausetiikka.

Moraalisen arvioinnin keskiössä olevien hyveiden tärkeys ja merkitys käytännön elämässä voi Sandlerin mukaan tulla esiin mm. refleктоimalla kuuluisten luonnonsuojelijoiden ja ympäristöajattelijoiden vaikutusta ihmisiin ja yhteiskuntaan. Hänen mukaansa kuuluisat luonnonsuojelijat kuten John Muir, Aldo Leopold ja Rachel Carson ovat esimerkkejä tästä. Vaikka heitä arvostetaan heidän tekojensa ja jättämänsä perinnön vuoksi, arvostus perustuu myös siihen, millaisia ihmisiä ja persoonia näiden tekojen takana oli. Heitä arvostetaan myös heidän luonteenpiirteittensä, kuten rohkeuden, myötätunnon, herkkyyden, kunnioittavuuden,

uskaltavuuden, rakkaudellisuuden, arvostavuuden, sinnikkyuden ja kiitollisuuden takia. (Sandler & Cafaro 2005, 2.)

R. M. Adams näkee myös ihmisen moraalisen elämän sisältävän paljon muutakin kuin pelkästään moraalisesti oikeita tai väriä valintoja ja tekoja. Moraalinen elämä koostuu hänen mukaansa moraalisen päätöksenteon lisäksi myös hyvistä ja huonoista motiiveista. Tätä hän valottaa esimerkillä, jossa oletetaan, että toimija on edellispäivänä onnistunut tekemään useita moraalisesti oikeita tekoja, mutta ei yhtäkään, joka olisi luokiteltavissa moraalisesti vääräksi. Tällaisessa tilanteessa toimijan päivä olisi voinut mennä moraalisesti paremmin, jos moraalisesti oikeita tekoja olisi motivoinut huoli muiden ihmisten hyvinvoinnista, eikä niitä olisi motivoinut esimerkiksi egoistinen toimijan pelko siitä, että muut ihmiset paheksuvat häntä. (Adams 2006, 3.)

Adams myöntää kuitenkin, että jotkut motivationaaliset tilat eivät kestä kovin kauaa ja toimijan operatiiviset tai toimintaa ohjaavat motiivit voivat vaihdella päivittäin. Jotkut motivationaaliset tilat ovat hänen mukaansa kuitenkin pitkäkestoisempia ja nämä hän määrittelee luonteenpiirteiksi tai hyveiksi. Toimija on voinut esim. olla useamman vuoden vahvasti sitoutunut toimimaan tilanteissa moraalisesti oikeaksi katsomallaan tavalla. Voidaan nähdä, että tällöin toimija on ilmentänyt yhtä tunnollisuuden hyveen muotoa. (Adams 2006, 3.)

Luonteenpiirteet voivat olla laadultaan myös huonoja ja haitallisia. Toimijan tekoja on voinut ohjata esim. vahva halu kartuttaa niin paljon omaisuutta kuin mahdollista. Jos halun katsotaan olevan luonteeltaan tarpeeksi kontrolloiva ja se syrjäyttää tarpeeksi muita haluja, sen voidaan nähdä ilmentävän ahneuden pahetta. Nämä hyvät ja huonot luonteenpiirteet muodostavat Adamsin mukaan toimijan moraalisen persoonan (*moral character*). Ja yleisesti ajatellaan, että toimijan moraalista hyvyttä arvioidaan niiden perusteella. Ne ovat myös tärkeitä tekijöitä siinä, miltä toimijan koko moraalinen elämä, eikä vain pelkkä päivä, näyttää. (Adams 2006, 3.)

Jos hyve-etiikkaa verrataan esim. utilitarismiin, se tuntuu sisältävän siis tietynlaisen kokonaisvaltaisemman näkemyksen ihmisestä eettisenä toimijana. Ajatuksen mukaan toimija tarvitsee eettisen viitekehyksen, joka toimii ikään kuin koko toimijan elämän ajan jatkuvana pedagogisena välineenä. Tähän Sandler viittaa päteväen normatiivisen teorian vaatimuksella, jonka mukaan tekojen arvioinnin täytyy perustua toimijoiden ja yhteisöjen koko elinkaaren läpi kulkeviin käyttäytymismalleihin ja toimintatapoihin. Ilmastonmuutoksen ja teon merkityksettömyyden ongelman kontekstissa tämä voisi tarkoittaa ympäristön ja sitä kautta myös ihmisten hyvinvoinnin kannalta tärkeiden hyveiden vahvistamista toiminnan kautta. Toimija voi pitää esim. moraalista integriteettiä (*personal integrity*), eli rehellisyyttä ja oman eettisen elämänsä eheyttä hyveenä, joka voi ohjata moraalista päätöksentekoa.

Esimerkkinä tästä voidaan ajatella tilanne, jossa toimija harkitsee, lentääkö hän lomalle Thaimaahan vai ei. Vaikka lentämisen ympäristövaikutukset ovat globaalissa mittakaavassa pienet ja teko voi näyttäytyä merkityksettömänä, toimija voi hyve-eettisestä näkökulmasta jättää lentämättä, koska se on hänen moraalisesta integriteetinsä ja eettisen elämänsä eheyden kannalta väärä vaihtoehto. Eettistä päätöksentekoa ohjaa siis hyve, eikä esim. ennustettavissa olevat lentämisen negatiiviset ilmastovaikutukset. Koska hyve-eettinen näkökulma tuo mukanaan mahdollisuuden moraalisesta elämän ja jatkuvuuden huomioonottamiseen, voidaan ajatella, että toimija voi saada tästä hyveellisestä toiminnasta ikään kuin voimaa ja tunne oman eettisen elämän eheydestä voi vahvistua ja vaikuttaa kumulatiivisesti tulevaankin toimintaan.

Hyveiden funktiota on määritelty myös ihmisen moraalipsykologien ominaisuuksien perusteella. Jo Tuomas Akvinolainen ja viime aikoina Philippa Foot näkevät hyveet niin, että ne pyrkivät ikään kuin oikomaan tai korjaamaan ihmisen moraalipsykologisen arviointijärjestelmän sisältämiä ns. alkeellisempia impulsseja ja motiiveja. Ajatuksen taustalla on näkemys siitä, että ihmiset ovat luonnollisesti itsekkäitä ja heitä motivoi itsekäs halu edistää omaa hyvänsä ja välttää kaikkea, mikä näyttäytyy omasta näkökulmasta itselle pahana. Tämän

näkökulman mukaan hyveitä voidaan käyttää ns. korjaamaan tai ohjaamaan toimintaa, jota ohjaavat välillä erilaiset houkutukset ja kiusaukset ja välillä puutteellinen ja heikentynyt motivaatio toimia moraalisesti oikein. (Driver 2009, 42.) Koska ihmisen arkijärki ja moraalinen arviointijärjestelmä voi tuottaa paradoksaalisia ja yhteensopimattomia päätöksiä, nähdään, että toimintaa ohjaamaan tarvitaan eettinen teoria, jonka funktio on näiden epäjohdonmukaisuuksien välttäminen. (Slote, 2001, 12.)

Hyve-etiikka, utilitarismi ja velvollisuusetiikka ovat kuitenkin teorioina hyvin muokkautuvia. Ne voidaan nähdä sijaitsevan tietynlaisella janalla, jolla on mahdollista liikkua eri teorioiden välillä ja tiettyyn pisteeseen asti yhdistää eri teorioiden ominaisuuksia. Hyve-eettistä näkökulmaa voidaan sijoittaa esim. utilitarismin viitekehykseen. Kuitenkin kun hyveellistä toimintaa ohjaa utilitaristinen arviointi, eikä toimintaa arvioida hyveiden ja paheiden itsensä kautta, tuntuu, että hyve-etiikka alkaa menettämään jotain olennaista. Tällöin eettisen arvioinnin fokus ja edellä mainittu hyveellisemmän elämän kultivoimisen mahdollisuus voi alkaa häviämään.

David Schmitz ja Matt Zwolinski argumentoivat myös hyve-etiikan puolesta. Heidän mielestään deontologiset ja teleologiset teoriat eivät sovellu ympäristöongelmien ratkaisemiseen, koska ne eivät pysty selittämään moraalisesti väärältä tuntuvaan toimintaan tarpeeksi hyvin. Kun ympäristölle aiheutetaan tarpeettomalta tuntuva haittaa, esim. kun paikallisen ympäristön vanhoja puita kaadetaan, kokemamme vääryyden ja epämukavuuden tunne ei heidän mukaansa silloin kumpua esim. utiliteetin kokonaissumman laskelmista. Eikä myöskään siitä, että ajattelisimme että puilla tai puroilla olisi nimenomaisesti oikeus elää. Kyse on heidän mukaansa jostain muusta, joka liittyy ennemminkin hyveisiin ja hyveelliseen toimintaan. (Schmitz & Zwolinski 2005, 107.)

5.1. Sandlerin hyve-eettisesti orientoitunut etiikka

Sandler on soveltanut hyve-eettistä lähestymistapaa kollektiivisen toiminnan ongelmiin ja argumentoi hyve-eettisesti orientoituneen normatiivisen teorian puolesta. Teoria yhdistää teleologista tai seurauseettistä lähestymistapaa hyve-eettiseen viitekehykseen. Se pyrkii vastaamaan osiossa 4 esitettyihin kuuteen vaatimukseen, joita edellytetään teorialta, joka pystyisi vastaamaan pätevästi teon merkityksettömyyden ongelmaan. Sandlerin teoria on ytimeltään hyve-eettinen, koska keskiössä ovat luonteenpiirteet, jotka ohjaavat moraalista päätöksentekoa. Teoriassa on kuitenkin seurauseettinen elementti, koska luonteenpiirteitä arvioidaan niiden seurausten ja hyötyjen perusteella.

Teoria on rakenteeltaan kaksitasoinen. Teorian ensimmäinen taso koostuu hyveen määritelmästä. Teorian mukaan luonteenpiirre on hyve, jos sen omistaminen tuottaa hyvää ja pahe, jos sen omistaminen estää hyvän tuottamisen. Teorian toinen taso muodostuu oikean toiminnan periaatteesta, jonka mukaan teko on oikea siinä määrin, kun se on hyveellinen. Sandler myöntää, että teoria on hyvin yleispiirteinen ja se sisältää monia tekijöitä, jotka jäävät määrittelemättömiksi. Näitä ovat esim. se, miten luonteenpiirteet määritellään ja ketkä tai mitkä luokitellaan toimijoiksi, joiden piirteitä arvioidaan. (Sandler 2010, 176.)

Teoria ei myöskään määrittele sitä, arvioidaanko luonteenpiirteitä tässä maailmassa vai mahdollisissa maailmoissa, jotka ovat hyvin samankaltaisia kuin tämä. Tai maailmoissa, joissa kaikilla määritelmään kuuluvilla toimijoilla on sama luonteenpiirre. Määrittelemättömiksi jäävät myös hyvän luonne ja sen alkuperä, mikä määritellään hyväksi, miten hyvää edistetään ja millä perusteella teko on hyveellinen. (Sandler 2010, 176-177.) Sandlerin tarkoitus on kuitenkin vain esitellä hyvin yleinen kehikko hyve-eettisesti orientoituneesta teoriasta määrittelemättä spesifimmin sen tekijöitä. Vaikka teoria on hyvin yleinen ja minimaalinen, se sisältää kuitenkin tarvittavat elementit, joiden avulla pystyy vastaamaan teon

merkityksettömyyden ongelman ratkaisemisen vaatimukseen ja argumentoimaan hyve-eettisen näkökulman puolesta. Sen tarkoitus on vain tuoda minimaalisin keinoin esiin hyve-etiikan vahvuus teon merkityksettömyyden ongelman käsittelemisessä.

Jos osiossa kolme esiteltyt pätevän normatiivisen teorian kuusi vaatimusta hyväksytään, Sandlerin esittämä hyve-eettisesti orientoitunut teoria näyttäisi pystyvän vastaamaan teon merkityksettömyyden ongelmaan pätevämmin kuin utilitarismi tai velvollisuusetiikka. Sandlerin esittämän ensimmäisen vaatimuksen mukaan erillisten tekojen arviointi ei saisi perustua pelkästään tekojen seurauksiin tai todennäköisiin seurauksiin. Hänen muotoilemansa hyve-eettinen teoria pystyy vastaamaan tähän, koska siinä tekoja arvioidaan niiden hyveellisyyden, eikä pelkästään tekojen seurausten perusteella. (Sandler 2010, 176-177.)

Toisen vaatimuksen mukaan tekojen arvioinnin täytyisi perustua toimijoiden ja yhteisöjen koko elinkaaren läpi kulkeviin käyttäytymismalleihin ja toimintatapoihin. Kolmannen vaatimuksen mukaan moraalisen arvioinnin keskipisteessä pitäisi olla myös ihmisten asenteet ja todellisuuskäsitykset. Teoria pystyy vastaamaan näihin molempiin vaatimukseen, koska se arvioi suoraan, eikä vain epäsuorasti nimenomaisesti toimijoiden asenteita ja näkemyksiä. (Sandler 2010, 176-177.)

Neljännän vaatimuksen mukaan teorian täytyisi ottaa huomioon, että ihmisten asenteet ja todellisuuskäsitykset vaikuttavat tekojen arviointiin. Tämä vaatimus täyttyy, koska teoriassa tekoja arvioidaan niiden hyveellisyyden perusteella ja hyveet määritellään luonteenpiirteiksi, joiden omistaminen edistää hyvää. Viidennen vaatimuksen mukaan toimijan tekojen moraalinen arviointi ei saisi olla liiallisesti riippuvainen muiden toiminnasta. (Sandler 2010, 177.) Tämä on tärkeä tekijä kollektiivisen toiminnan ongelmassa, koska toimijat saattavat hyvinkin verrata omaa toimintaansa muiden toimintaan, josta heillä ei välttämättä ole mitään tietoa.

Tämä on ongelmallista, koska kollektiivisen toiminnan ongelman luomassa epävarmassa tilassa toimijoilla saattaa olla houkutus olla toimimatta ja löytää erilaisia syitä, joilla oikeuttaa oma toimimattomuus. Yksilöt saattavat joskus alkaa tiedostamattakin etsimään tilanteita, joissa muut yksilöt eivät toimi ilmastonmuutoksen eteen. Yksilö saattaa sitten oikeuttaa oman toimimattomuutensa vetoamalla tähän jonkun toisen toimimattomuuteen. Toimijalle voi myös olla hyvin houkuttelevaa perustella omaa toimimattomuuttaan vetoamalla siihen, että kollektiivisella tasolla muutos on ollut hidasta ja teot toistaiseksi IPCC:n raporttien vaatimusten näkökulmasta riittämättömiä. (Stoll-Kleemann et al. 2001, 113.)

Sandlerin hyve-eettinen teoria pystyy kuitenkin reagoimaan tähän, koska tekoja arvioidaan niiden hyveellisyyden perusteella, joka taas ei ole riippuvainen siitä, toimivatko muut hyveellisesti vai eivät. Viimeisen vaatimuksen mukaan tekojen moraalisisessa arvioinnissa tulisi ottaa huomioon seuraukset, silloinkin kun ne ovat tekojen tahattomia sivuvaikutuksia. Koska teoriassa tekoja arvioidaan niiden hyveellisyyden perusteella, ja luonteenpiirteet ovat hyveitä siinä määrin kuin ne edistävät hyvää ja paheellisia siinä määrin kuin ne eivät edistä hyvää, tekojen arviointi kattaa myös tahattomat vaikutukset ja sivuvaikutukset. (Sandler 210, 176-177.)

Hyve-eettisen teorian avulla pystyy vastaamaan myös aiemmin osiossa 3.1. esitettyihin vaatimuksiin, jotka koostuvat erilaisista tekijöistä, joihin on mahdollista vedota, jotta yksilön teot eivät näyttäytyisi niin merkityksettöminä. Se pystyy vastaamaan ensimmäiseen, velvollisuuteen vetoamisen vaatimukseen, koska esim. teon välttämättömyyden, supererogatorisuuden tai sallivuuden kategorioita voidaan analysoida hyve-eettisessä viitekehyksessä sijoittamalla niitä hyveellisyyden ja paheellisuuden janalle. Esimerkiksi muiden ihmisten hyvinvointiin liittyvillä moraalisen elämän osa-alueilla voidaan nähdä sijaitsevan raja tai kynnyksen, jonka alittavia tekoja ei pidetä sallittuina niiden paheellisuuden tai

ei-hyveellisyyden takia. Tämä taas ikään kuin luo toimijalle velvollisuuksia ja velvoitteita olla tekemättä paheellisia tekoja ja toimia hyveellisesti. (Sandler 210, 177.)

Teorian mukaan teon pakollisuutta tai välttämättömyyttä arvioidaan sen perusteella, onko toiminta hyveellistä vai paheellista. Yksilön toiminta ei tällöin ole riippuvaista siitä, toimivatko muut ihmiset hyveellisesti tai paheellisesti. Teorian mukaan yksilöllä olisi siis velvollisuus toimia siitä huolimatta, toimivatko muut tai tulevatko he todennäköisesti toimimaan. Teoria pystyy tästä näkökulmasta korjaamaan merkittävän osatekijän teon merkityksettömyyden ongelman ja kollektiivisen toiminnan ongelman muodostumisessa, eli sen, että yksilö näkee tekonsa merkityksettömänä, koska vertaa toimintaansa muiden toimintaan. (Sandler 2010, 177.)

Koska hyve-eettisesti orientoitunut teoria asettaa moraalisen arvioinnin keskipisteeseen myös yksilön asenteet ja todellisuuskäsitykset, sen avulla voidaan vastata vaatimuksiin, jotka vetoavat toimijan saamiin hyötyihin. Hyve-eettisesti orientoituneet teoriat voivat olla luonteeltaan eudaimonistisia tai vähintään sisältää eudaimonian tai toimijan hyvinvoinnin yhtenä hyvänä, jota pyritään edistämään hyveiden avulla. Teorian avulla voidaan esim. arvioida tilannetta, jossa arvioidaan sitä, millä perusteilla kulutuskeskeiseen elämäntyyliin tottuneelta henkilöltä olisi mahdollista vaatia muuttumista. (Sandler 2010, 177-178.)

Laaja empirinen tutkimusaineisto näyttäisi viittavan siihen, että voimakas kulutus ja kulutukseen perustuva elämäntyyli on yksilölle haitallista. Kyseinen elämäntyyli voi ilmetä esim. materiaalisen omaisuuden liiallisena arvostamisena, sen haalimisena ja oman elämänsä muokkaamisena sen mukaisesti. (Kasser 2002, 14.) Jos yksilö on kulutuskeskeisesti orientoitunut, kulutuksen vähentäminen ei esim. utilitaristisesta näkökulmasta ole välttämättä hänen näkökulmastaan paras vaihtoehto. Ja vastakkaisesti jos yksilö ei ole kulutuskeskeisesti

orientoitunut, vaan arvostaa ja priorisoi esim. ihmissuhteita ja itsensä toteuttamista, hän ei luultavasti näe kulutuksen vähentämistä uhrauksena. (Sandler 2010, 178.)

Pitkäaikaisten kollektiivisen toiminnan ongelmien kuten ilmastonmuutoksen ratkaisemisessa hyveet ja toimijoiden asenteet, luonteenpiirteet ja todellisuuskäsitykset ovat ja tulevat todennäköisesti olemaan tärkeässä roolissa. Tutkimusten ja IPCC:n raporttien suositusten mukaiset toimet ilmastonmuutoksen hidastamiseksi turvalliselle tasolle tulevat luultavasti vaatimaan ainakin hiili-intensiivisissä yhteiskunnissa eläviltä muutoksia, jotka liittyvät toimijoiden jokapäiväiseen elämään. Länsimaissa ainakin asumiseen, liikkumiseen, ruokavalioon ja kuluttamiseen liittyviin tekoihin tuntuu linkittyvän vahvasti myös vapaus ja tottumus. Viime vuosikymmenien aikana on ehditty tottumaan esim. vapautteen liikkua henkilöautolla mökille tai lentää lentokoneella ulkomaille lomalle.

Jos ilmastonmuutoksen hidastamisen edellyttämät muutokset yksilön elämään ovat suuria ja aikaa reagoida on riittävästi, voisi olla yksilöiden ja yhteiskuntien näkökulmasta kestävämpää ja tehokkaampaa löytää ulkoa tulevan, mahdollisesti vaikutukseltaan lyhyempiäaikaisen motivaation sijasta sisäsyntyinen motivaatio ilmastonmuutoksen hidastamiseen tähtäävään toimintaan. Argentin taustalla vaikuttaa joidenkin moraalipsykologisten tutkimustulosten puoltama näkemys, jonka mukaan on mahdollista, että tietyn toiminnan jatkuva motivointi ulkoisilla kannustimilla, kuten rahallisilla säästöillä, voi syrjäyttää tai korvata aiemman, jo olemassa olleen sisäisen motivaation lähteen. (Deci et al. 1999, 657-658.) Tutkimusten mukaan ulkoisiin arvoihin vetoaminen voi myös estää yksilöitä kehittämästä ei-materialistisia motiiveita, kuten hyveellisyyttä. (Markowitz & Shariff 2017, 246.)

Hyve-eettisen näkökulman mukaan voisi siis olla mielekkäämpää keskittyä toimijoiden asenteisiin ja todellisuuskäsityksiin ja perustella muutosta niiden kautta. Jos tämän lisäksi on totta, että ilmastonmuutoksen hidastamiseksi vaadittava toiminta vaatii yksilöiltä merkittävää

muuttumista ja jos oletetaan, että on kestävämpää ja tehokkaampaa jos motivaatio muutosten tekemiseen tulee ns. yksilön sisältä eikä niinkään ulkoa, näyttäisi siltä, että hyve-eettinen viitekehys pystyisi selittämään tilannetta ja ohjaamaan moraalista päätöksentekoa ohittamalla tiettyjä ongelmia, joihin esim. utilitarismi perinteisessä muodossaan ei pysty niin pätevästi vastaamaan. Lisäksi jos hyve-etiikka nähdään toimijan koko elämän läpi kulkevan moraalista elämää ohjaavana teoriana ja filosofiana ja jos pätevältä normatiiviselta teorialta vaaditaan myös tätä, hyve-etiikalla tuntuisi olevan enemmän annettavaa kuin utilitarismilla ja velvollisuusetiikalla.

Yksilöiden muutosta voidaan vaatia myös vetoamalla vaikutusten voimistumiseen, jota Sandler pitää erityisen haasteellisena. Myös tilanteessa, jossa sitä tarkastellaan suoraan, ilman eettisiä teorioita. Hänen mukaansa edes yksilön koko elämän aikana kumuloituvat vaikutukset eivät usein ole kovinkaan merkityksellisiä pitkäaikaisten kollektiivisen toiminnan ongelmien ratkaisussa. Suurimmassa osassa tapauksia yhden toimijan käyttäytymisen vaikutus muihin toimijoihin jää valitettavan pieneksi. Yhden toimijan käyttäytyminen ei usein ole myöskään ratkaiseva tekijä myöskään järjestelmän uudistumisessa. (Sandler 2010, 178.)

Hyve-eettisessä teoriassa luonteenpiirteiden arviointiin vaikuttaa kuitenkin se, miten hyvin tai huonosti nämä luonteenpiirteet tai taipumukset pystyvät voimistamaan positiivisia tai negatiivisia vaikutuksia ja vaikuttamaan näin muihin ihmisiin. Jos yksilö haluaa toimia esimerkkinä muille tai saada muutkin muuttamaan toimintaansa, pätevä teoriantähtä on välttämätöntä, että yksilö pystyy muuttamaan omaa toimintaansa myös tilanteessa, jossa muut eivät todennäköisesti toimi samalla tavalla. (Sandler 2010, 178.)

Yhden ihmisen toiminnan vaikutusta muiden ihmisten toimintaan esim. vertailemisen kautta on tutkittu sosiaalipsykologiassa paljon. Tutkimustulosten perusteella yksilön toiminnan vaikutus muiden toimintaan on voimakkaampaa, jos on kyse lähipiirin ihmisistä. Ihmiset

vertailevat ja peilaavat toimintaansa vahvasti ns. sisäryhmäläistensä (*in-group members*) toimintaan. Mekanismia kutsutaan psykologiassa lumipalloefektiksi (*snowball effect*) ja sen perusteella yksilön toiminta voi tietyissä tilanteissa myötävaikuttaa ja ikään kuin sallia muiden samanlaista toimintaa. (Sandberg 2011, 243.) Jos tilanne on yksilön näkökulmasta jo muutenkin haasteellinen ja yksilöt ikään kuin etsivät toimintansa oikeutusta muiden ihmisten toiminnasta, tällöin yksilön toiminnan vaikutus muihin voi hyvinkin realisoitua.

Vaikutus ja sen voimakkuus on kuitenkin kontekstisidonnaista ja siihen vaikuttaa varmasti moni tekijä. Se on myös vain yksi moraaliseen päätöksentekoon vaikuttavista tekijöistä, mutta tietyissä tapauksissa potentiaalisesti huomioon ottamisen arvoinen. Sandberg ehdottaa, että koska ihmiset ovat niin sosiaalisia eläimiä ja vaikuttavat muiden toimintaan ja peilaavat omaa toimintaansa muiden kautta, voisi olla mielekkäämpää olla erottelematta yksilöllisiä ja kollektiivisia vaikutuksia niin vahvasti. Yksilön toimintaa voisi arvioida ikään kuin kollektiivin tai verkoston osana. (Sandberg 2011, 243.)

Tämän näkemyksen myötä yksilön vastuullisuuden käsite muuttuisi ja vaikutusalue laajenisi, koska huomioonotettavien potentiaalisten vaikutusten määrä kasvaisi. Uudistusta voidaan kuitenkin kritisoida sen kontekstisidonnaisuudesta ja vaikutusten laskennallisuuden vaikeudesta. Voidaan myös argumentoida, onko nimenomainen uudistuminen tarpeellista, vai löytyykö jo olemassa olevista eettisistä teorioista mahdollisuus tälle muutokselle. Voidaan myös nähdä, että ihmisillä on tietty raja moraalipsykologiassa ja moraalisisessa päätöksenteossa huomioonotettavien tekijöiden määrässä, joka saattaa rajoittaa potentiaalista muutosta.

5.2. Moraalinen integriteetti

Hyve-eettisen näkökulman mukaan meidän kannattaisi siis kiinnittää moraalisisessa päätöksenteossa huomiota ennemminkin ei laskettavissa oleviin luonteenpiirteisiin, taipumuksiin, tunteisiin ja yleisemmin hyveisiin. Näitä ekologisia hyveitä (*green virtues*) voivat olla Jamiesonin mukaan esim. nöyryys (luontoa kohtaan), kohtuus (kuluttamisessa), tietoisuus (tekojen kauaskantoisistakin sivuvaikutuksista) ja yhteistyöhalukkuus (yhteisissä ympäristöprojekteissa). (Jamieson 2007, 181.) Voidaan kuitenkin ajatella, että hyveen, jonka avulla ohjata toimintaa ympäristöystävällisempään tai ilmastonmuutoksen huomioonottavaan suuntaan, ei välttämättä tarvitse olla spesifinen tai juuri nimenomaisesti ekologinen hyve. Toimintaa ohjaava tai korjaava hyve voi olla vaikutusaltaan laajempi, kuten moraalisesta integriteetin hyve.

Moraalista integriteettiä hyveenä tai ominaisuutena on filosofisesta näkökulmasta haastavaa määrittellä. Suomen kielessä moraalisesta integriteetin käsite on yleisessä käytössä suhteellisen harvinainen ja sitä käytetään lähinnä yritys- ja liiketoiminnan etiikan kentällä. Käsitteeseen kyllä viitataan myös hyve-eettisessä keskustelussa ja se on tärkeässä osassa myös yhteiskunnallisessa elämässä. Sitä pidetään myös poliitikkojen keskuudessa tärkeimpänä ominaisuutena. Audi ja Murphy ovat tutkineet moraalista integriteettiä ja sen määrittelyä hyve-eettisessä kirjallisuudessa ja päätyvät siihen, että sillä viitataan usein epämääräisiin ja hyvin erilaisiin asioihin. (Hourdequin 2010, 447.)

Moraalista integriteettiä käytetään usein spesifiltä kuulostavana terminä, jolla viitataan tietynlaiseen moraaliseen eheyteen, jonka tarkkaa luonnetta ei kuitenkaan usein määrittellä kunnolla. Audi ja Murphy ovat skeptisiä käsitteen suhteen ja pitävät sitä ainakin yritys- ja liiketoiminnan etiikan kentällä ikään kuin semanttisena trendinä, jolla ei näyttäisi olevan oikeaa selitysvoimaa. Heidän mukaansa käsitteen häilyvyyden ja epämääräisyyden takia se voi antaa valheellisen kuvan, että oikeasti monimutkaiseen ongelmaan olisi löydetty viimeinkin ratkaisu.

Tai että se olisi tarjonnut täsmällisiä ohjeita moraaliseen päätöksentekoon, vaikka se ei sitä oikeasti tarjonnut. (Audi & Murphy 2006, 8.)

He eivät kuitenkaan hylkää käsitettä täysin, vaan pyrkivät määrittelemään käsitettä tarkemmin. Heidän käsitteen määrittelynsä on tehty ajatellen yritys- ja liiketoiminnan etiikan kontekstia, mutta se pätee mielestäni laajemminkin moraalisisessa elämässä ja myös ilmastonmuutoksen kontekstissa. He hahmottavat moraalisen integriteetin määritelmää analysoimalla kahta merkitykseltään hyvin läheistä käsitettä 'erottamaton' (*integral*) ja 'integraatio' (*integration*). 'Erottamaton' tässä kontekstissa tarkoittaa esim. erottamatonta tai olennaista osaa jossain kokonaisuudessa, kuten moraalisen persoonan kokonaisuudessa. Jokin luonteenpiirre voi olla toimijalle olennainen tai erottamaton osa hänen moraalisen persoonan kokonaisuuttaan, eli yksi osa hänen moraalista integriteettiään. (Audi & Murphy 2006, 8-9.)

Rehellisyyden voidaan katsoa olevan yksi tällaisista luonteenpiirteistä, joka voi olla olennainen ja erottamaton osa toimijan identiteettiä. Audin ja Murphyn mukaan tätä kuvaa intuitiivinen tunne siitä, että rehellisyys voi olla luonteenpiirteenä erottamaton osa yksilön identiteettiä. Ilman sitä yksilö ei enää olisi jollain tapaa sama henkilö tai kokonaisuus. Moraalinen integriteetti ymmärrettynä integratiivisena ominaisuutena tai piirteenä taas kuvaa sen funktiota yksilön luonteen eri piirteiden yhdistäjänä. Taustalla on ajatus siitä, että heidän mukaansa yksilön moraalinen persoona koostuu erilaisista elementeistä, jotka muodostavat yhtenäisen, ihanteellisessa tapauksessa harmonisen kokonaisuuden. Moraalinen integriteetti toimii tässä kokonaisuudessa siis eri osien yhdistäjänä. (Audi & Murphy 2006, 9.)

Audi ja Murphy huomauttavat kuitenkin, että jos moraalinen integriteetti nähdään integratiivisena ominaisuutena, sen suosiminen ja siihen pyrkiminen voidaan sisällyttää erilaisiin teorioihin, hyveisiin tai jopa ihmisen perustavanlaatuisen tarpeiden ja halujen huomioonottamiseen ja niiden yhteensovittamiseen. Osaksi tämän takia integriteetti voi heidän

mukaansa olla olennainen osa jokaista eettistä teoriaa, ei pelkästään hyve-etiikkaa. Heidän mukaansa kaikkien klassisten eettisten teorioiden voidaan nähdä sisällyttävän itseensä arvoja, kuten rehellisyys, oikeudenmukaisuus, uskollisuus, hyväntekeväisyys ja vapaus. Teoriat vain tulkitsevat ja yhdistelevät niitä keskenään eri lailla. (Audi & Murphy 2006, 9 & 11.)

Moraalinen integriteetti voidaan nähdä hyve-etiikassa kuitenkin ns. adjunktiivisena hyveenä, joka Audin ja Murphyn mukaan erottaa sen substantiivisista hyveistä, kuten rehellisyydestä, jotka ovat moraalisesti hyviä itsessään. (Audi & Murphy 2006, 9, 11-12.) Heidän mukaansa adjunktiiviset hyveet, kuten rohkeus tai tunnollisuus eivät vaadi samanlaisia asenteita tai intentioita kuin moraaliset hyveet. Lisäksi myös epäeettisiksi määritellyt ihmiset voivat toteuttaa niitä, mikä taas ei päde moraalisten hyveiden kohdalla. Audin ja Murphyn mukaan suurimmalla osalla ihmisiä adjunktiiviset hyveet, kuten rohkeus, tunnollisuus tai moraalinen integriteetti kuitenkin vahvistavat moraalista persoonaa ja ovat tärkeitä yleisen moraalisen suoraselkäisyyden kannalta. He määrittelevät moraalisen integriteetin siis adjunktiiviseksi hyveeksi, joka ei ole itsessään eettinen standardi tai sisällä sellaista. (Audi & Murphy 2006, 11-12.)

Integriteetti ymmärrettynä integroivana tekijänä voidaan nähdä myös toimijan toiminnan ja tekojen harmonisoimisena hänen moraalisen persoonan kokonaisuuteensa. Audin ja Murphyn mukaan tekojen ja moraalisen persoonan harmonisointi on yleensä hyvä ominaisuus ja auttaa ihmisiä moraalisisessa toiminnassa johdonmukaistamaan ja yhtenäistämään ajattelua, toimintaa ja näiden yhdistämistä. (Audi & Murphy 2006, 9.) Näiden tasojen yhdistämisen tärkeys näkyy Marion Hourdequinin mukaan Al Goren tapauksessa. Al Gorea on kritisoitu voimakkaasti siitä, että hän puhuu ilmastonmuutoksen hillitsemisen puolesta ja yrittää saada ihmisiä toimimaan. Samalla hän kuitenkin liikkuu lentäen ympäri Yhdysvaltoja. (Hourdequin 2010, 449-450.) Monet ihmiset ovat närkästyneet, koska he arvostavat ja odottavat tällaisilta ihmisiltä integriteettiä ja näkevät, että Al Goren sanojen ja tekojen välillä on liian suuri ristiriita.

Hourdequin painottaakin, että integriteetti on hyve, joka on luonteeltaan intrapersonaalinen ja interpersonaalinen. Intrapersonaalisella eli toimijan sisäisellä tasolla se on moraalinen hyve, joka ottaa huomioon, että yksilön toiminnan harmonisoimisella kokonaisuuden kanssa on psykologisia ja toimijakohtaisia hyötyjä. Interpersoonallisella eli toimijoiden välisellä tasolla integriteetti on hyve, koska se lisää yksilöidenvälistä ymmärrystä ja vakuuttaa muille, että toimijan teot ja sitoumukset ovat aitoja ja autenttisia. (Hourdequin 2010, 451.)

Moraaliseen integriteettiin tähtääminen ja sen vahvistaminen epäonnistumisista huolimatta voi olla kannattavaa ilmastonmuutoksen kontekstin lisäksi myös moraalisen elämän muilla osa-alueilla. Teon merkityksettömyyden ongelmaa ei tällöin lähdettäisi välttämättä ratkaisemaan keskittymällä nimenomaisesti yksittäisiin hyveisiin tai luonteenpiirteisiin, joilla on suoria tai epäsuoria vaikutuksia ilmastonmuutoksen etenemiseen, vaan keskittymällä hyveitä ja luonteenpiirteitä yhdistävään integriteetin ominaisuuteen tai hyveeseen. Sen avulla voisi olla mahdollista yhdistää ja vertailla yksittäisen teon edistämän hyveen tai paheen yhteyttä oman moraalisen elämän ja persoonan kokonaisuuteen, ja toisaalta toimintaan muissa samankaltaisissa tilanteissa, jotka eivät liity nimenomaisesti ilmastonmuutoksen etenemiseen.

Voidaan siis nähdä, että moraalinen integriteetti on ikään kuin metatason hyve, joka voi edeltää ja yhdistää muita hyveitä. Sen voidaan katsoa olevan ikään kuin syvemmällä moraalisisessa persoonassa. Tämän takia se on hyveenä tai ominaisuutena kenties häilyvämpi ja vaikeammin määriteltävä kuin spesifimmät substantiiviset hyveet, kuten rehellisyys, uskollisuus tai oikeudenmukaisuus. Vaikka integriteetin käsitettä voi kritisoida sen vaikeasta määriteltävyydestä ja monimerkityksisyydestä, sen kultivoiminen voisi yksilön moraalisen elämän kannalta olla hedelmällistä.

Potentiaalinen kehitys voisi tällöin tapahtua spesifisen vaikutusalueen sijaan integriteetin kautta epäsuorasti laajemmin moraalisen elämän useammalla osa-alueella. Jos toimija on

esimerkiksi tunnollinen jollain muulla osa-alueella kuin ilmastonmuutoksen hillitsemiseen vaikuttavalla osa-alueella, moraalisen integriteetin hyveen huomioonottamisen avulla toimija voisi pyrkiä ikään kuin harmonisoimaan elämän eri osa-alueilla tapahtuvaa eettisestä toimintaa. Moraalisen integriteetin ajatus voisi tuoda esiin sen, että vaikka teot tapahtuvat elämän eri osa-alueilla, ne kuitenkin ilmentävät jollain tasolla samanlaisia hyveitä tai paheita.

5.3. Hyve-etiikan kritiikki

Hyve-eettisiä teorioita on viime aikoina kritisoitu paljon niiden oikean toiminnan määritelmän epämääräisyydestä. Hyve-eetikot ovat vastanneet tähän kritiikkiin ja mukauttaneet teorioitaan niin, että oikean toiminnan ja hyveellisen luonteenpiirteen tai motiivin yhteyttä on lähdetty heikentämään. Sandlerin hyve-eettisesti orientoitunut teoria voidaan nähdä esimerkkinä tästä, koska siinä luonteenpiirteitä ja motiiveita arvioidaan seurauseettisesti, eikä ns. puhtaan hyve-eettisesti niin kuin esim. Michael Sloten toimijakeskeisessä (*agent-based*) hyve-etiikan mallissa. Hyve-eettisesti orientoituneet teoriat välttävät oikean toiminnan määrittämisen ongelman, mutta kritiikin mukaan samalla teoriat menettävät hyve-eettistä ydintään, joka erottaa ne muista teorioista. (Das 2015, 333.)

Ihminen ei psykologisesta näkökulmasta myöskään ole moraalisisessa toiminnassaan aina täydellinen. Eikä vahvan moraalisen integriteetin omaava henkilö välttämättä aina toimi esim. integriteettinsä tai arvostamiensa hyveiden näkökulmasta oikein. Sosiaalipsykologit ovat kritisoineetkin hyve-etiikkaa vetoamalla tähän. Hyve-etiikka ei heidän näkökulmastaan pysty ottamaan huomioon tilannekohtaisia muuttujia, jotka myös vaikuttavat ihmisen moraaliseen päätöksentekoon. (Mower 2013, 113-114.) Tässä tutkielmassa käsitelty hyve-eettisesti orientoitunut teoria on kuitenkin luonteeltaan normatiivinen ja sisältää ajatuksen teoriasta

ihmisen koko elämän läpi kulkevan moraalisen elämän viitekehyksenä. Se voi ottaa huomioon tilannekohtaiset tekijät, koska se tunnustaa, että yksilö ei välttämättä aina pysty osumaan tiettyyn hyveeseen. Integriteetti ja hyveellisyys voidaan myös ymmärtää tietynlaisena intentiona toimia hyveellisesti ja jatkaa hyveellistä toimintaa ns. epäonnistumisista huolimatta, ja tämä sisältyy tämän tutkielman näkemykseen hyve-eettisestä teoriasta.

6. Lopuksi

Lähdin tässä tutkielmassa tutkimaan, olisiko teon merkityksettömyyden ongelmaa mielekkäämpää tutkia ennemminkin hyve-eettisestä tai hyve-eettisesti orientoituneesta näkökulmasta kuin seurauseettisestä. Tutkielmassa käsitelty eettisten teorioiden arviointi tapahtui Sandlerin itsensä asettamien vaatimusten perusteella. Sandlerin asettamat vaatimukset tuntuvat kuitenkin mielestäni suhteellisen objektiivisilta, eikä niitä ole asetettu mitenkään esim. hyve-etiikan näkökulmasta suosiollisiksi.

Erilaisten eettisten teorioiden, varsinkin hyve-etiikan ja utilitarismin, välillä tuntuu olevan tietynlainen skisma. Tietystä näkökulmasta katsottuna teoriat tuntuvat painottavan keskenään todella erilaisia asioita. Tähän skismaan saattaa hyvinkin vaikuttaa tutkielmassa mainittu eettisten teorioiden moraalisen päätöksenteon mekanismien ja painotusten suora vertaaminen ihmisen psykologiaan ja yhteiskuntien toimintatapoihin. Eettiset teoriat saatetaan rinnastaa liian helposti tiettyjen ideologioiden ja toimintatapojen kanssa, tai ainakin kritiikki teorioita kohtaan voi sisältää tämänkaltaisia asenteita ja taustaoletuksia. Tiedyt ideologiat ja toimintatavat saattavat kuitenkin sijaita tai toimia erilaisessa ympäristössä, joka voi vaikuttaa merkittävästi niiden ja eettisten teorioiden vertailukelpoisuuteen. Sandlerin esittämässä vaatimuksissa tätä skismaa ei kuitenkaan mielestäni näy ja hänen esittelemänsä hyve-eettisesti

orientoitunut teoria yhdisteleekin näitä näkemyksiä. Näin Sandler myös säästyy perinteiseltä hyve-etiikkaan kohdistetulta kritiikiltä, joka kohdistuu usein toimijakeskeisen hyve-etiikan ongelmiin.

Sandlerin esittämien vaatimusten mukaan hänen hyve-eettisesti orientoitunut teoriansa pystyy vastaamaan teon merkityksettömyyden ongelmaan pätevästi. Sandlerin teoria on jätetty tarkoituksella minimaaliseksi, koska selvästi sen tehtävä on ollut vain tuoda esiin minimaalisilla tekijöillä hyve-etiikan ero muihin etiikan teorioihin. Teorian tekijöiden selvä määrittely jää puuttumaan, mutta teoria pystyy silti yksinkertaisuudessaan tuomaan esiin hyve-eettisen näkemyksen ongelmaan ja teorian hyvät puolet.

Käsittelin tutkielmassa myös hyve-eettistä näkemystä, jonka mukaan normatiivisen eettisen teorian tulee sisältää moraalisen päätöksenteon mekanismin lisäksi elementin, jonka avulla ihminen voi kehittyä oman moraalisen elämänsä näkökulmasta. Toisaalta voidaan kysyä, voisiko myös seurausetiikka toimia tällaisena läpi elämän kulkevana kasvattavana viitekehystenä. Tämä tuntuu kuitenkin hieman epäintuitiiviselta, koska perinteisessä muodossaan seurausetiikan arvioinnin keskiössä ei kuitenkaan ole luonteenpiirteet, jotka ainakin tuntuvat olevan oleellinen osa sen tyypisessä kehittämisessä, jota tässä tutkielmassa on pyritty kuvailemaan.

Tutkin työssä myös moraalista integriteettiä, koska sillä tuntuu ominaisuutena ja hyveenä olevan paljon annettavaa teon merkityksettömyyden ongelman ja laajemminkin yksilön moraalisen elämän kontekstissa. Moraalinen integriteetti ja integriteetti yleisemmin ovat kuitenkin hankalia määritellä ja mahdollisesti osaksi tästä syystä se tuntuu ratkaisevan tiettyjä haastavia ongelmia paremmin. Audin ja Murphyn integriteetin käsitteen määrittelyn avulla siitä voi kuitenkin saada selkeämmän kuvan ja se ei välttämättä näyttäydy enää niin hatarana ja epämääräisenä ajatuksena. Moraalinen integriteetti ymmärrettynä hyveenä, jonka avulla olisi

mahdollista yhdistää moraalisen elämän eri osa-alueilla tapahtuvaa toimintaa, on kuitenkin epämääräisyydestään huolimatta moraalisen elämän yhtenäisyyden kannalta tärkeässä osassa.

Parfitin moraalisen matematiikan virheiden teoriaa ei ole myöskään turhaan käytetty teon merkityksettömyyden ongelman kontekstissa. Ne auttavat hahmottamaan moraalisen arviointijärjestelmän virheitä, joita voisi mahdollisesti pystyä oikomaan. Tutkielmassa tuli myös esiin, että yksi tärkeimmistä haasteista teon merkityksettömyyden ongelman kontekstissa on se, että ihmiset vertaavat omaa toimintaansa muiden toimintaan. Tämä ongelma on myös merkittävä tekijä kollektiivisen toiminnan ongelman ja yhteismaan tragedian konteksteissa. Ihmisiltä löytyvä vahva tendenssi yksilöidenväliseen vertailuun on sosiaalipsykologinen fakta ja se ei tule muuttumaan. Jos ihmistä ajatellaan muiden ihmisten kanssa vuorovaikutuksessa olevana toimijana, eikä ikään kuin tyhjiössä toimivana yksikkönä, olisi hyvä, että normatiivinen eettinen teoria voisi ottaa huomioon tämän. Hyve-eettinen teoria on tästä näkökulmasta katsottuna vahvoilla, koska teon moraalinen arviointi voi tapahtua irrallaan muiden yksilöiden toiminnasta. Yksilö voi toimia oikeaksi näkemällään tavalla, vaikka muut eivät näyttäisikään toimivan.

Ilmastonmuutoksen hillitsemisen haasteellisuuden takia se tulee luultavasti vaatimaan monilta ainakin hiili-intensiivisissä yhteiskunnissa eläviltä ihmisiltä jonkin tasoista muuttumista tai luopumista tietyistä totutuista asioista. Psykologisten tutkimusten mukaan tämä muutos voi olla pidempiaikaisempi ja pysyvämpi, jos se lähtee toimijasta itsestään eikä motivaatio tule pelkästään ulkoapäin. Sisäsyntyiseen motivaatioon taas vaikuttaa varmasti luonteenpiirteet, hyveet, maailmankuva ja asenteet. Hyve-eettisen näkemyksen avulla olisi mahdollista kiinnittää enemmän huomiota näihin tekijöihin ja tästä näkökulmasta katsottuna hyve-eettisellä teoriolla voisi normatiivisena moraalisen elämän viitekehyksenä olla paljon annettavaa.

Lähteet

Adams, R. M. (2006), *A Theory of Virtue: Excellence in Being for the Good*, Oxford: Oxford University Press.

Almassi, B. (2011), "The Consequences of Individual Consumption: A Defence of Threshold Arguments for Vegetarianism and Consumer Ethics", *Journal of Applied Philosophy* 28(4), 396-411.

Audi, R. & Murphy, P. (2006), "The many faces of integrity", *Business Ethics Quarterly* 16(1), 3–21.

Bright, D. S., Winn, B. A. & Kanov, J. (2014), "Reconsidering Virtue: Differences of Perspective in Virtue Ethics and the Positive Social Sciences", *Journal of Business Ethics* 119 (4), 445-460.

Cook, J. et al. (2013), "Quantifying the consensus on anthropogenic global warming in the scientific literature", *Environmental Research Letters* 8 024024, 1-8.

Das, R. (2015), "Virtue Ethics and Right Action: A Critique", teoksessa Besser-Jones, L. & Slote, M. (toim.), *The Routledge Companion to Virtue Ethics*, New York: Routledge, Taylor & Francis Group.

Deci, E.L., Koestner, R. & Ryan, R.M. (1999), A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation, *Psychological Bulletin*, 125(6), 627-668.

Driver, J. (2009), *Uneasy Virtue*, Cambridge: Cambridge University Press.

Driver, J. (2015), "The Consequentialist Critique of Virtue Ethics", teoksessa Besser-Jones, L. & Slote, M. (toim.), *The Routledge Companion to Virtue Ethics*, New York: Routledge, Taylor & Francis Group.

Engelen, B. (2006), "Solving the Paradox: The Expressive Rationality of the Decision to Vote", *Rationality and Society* 18(4), 419-441.

Foot, P. (2002), *Virtues and Vices: and Other Essays in Moral Philosophy*, Oxford: Oxford University Press.

Fraginière, A. (2016), "Climate change and individual duties", *WIREs Climate Change* 7 (6), 798-814.

Gardiner, Stephen M. (2006), "A Perfect Moral Storm: Climate Change, Intergenerational Ethics and the Problem of Moral Corruption", *Environmental Values* 15, 397-413.

Glover, J. (1975), "It Makes no Difference Whether or Not I do It", *Proceedings of the Aristotelian Society*, supplementary vol. 49, 171-190.

Hourdequin, M. (2010), "Climate, Collective Action and Individual Ethical Obligations", *Environmental Values* 19(4), 443-464.

Jamieson, D. (1992), "Ethics, Public Policy, and Global Warming", *Science, Technology, Human Values* 17 (2), 139-153.

Jamieson, D. (2007), "When Utilitarians Should Be Virtue Theorists", *Utilitas* 19(2), 160-183.

Johnson, B. (2003), "Ethical obligations in a tragedy of the commons", *Environmental Values* 12(3), 271-287.

Kasser, T. (2002), *The High Price of Materialism*, Cambridge: MIT Press.

- Knights, P. (2019), Inconsequential Contributions to Global Environmental Problems: A Virtue Ethics Account, *Journal of Agricultural and Environmental Ethics* 32, 527-545.
- Kutz, C. (2000), *Complicity: Ethics and Law for a Collective Age*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Kyllönen, S. (2016), "Climate Change, No-Harm Principle, and Moral Responsibility of Personal Emitters", *Journal of Applied Philosophy* 25 (4), 737-758.
- Markowitz, E., & Shariff, A. (2012), "Climate Change and Moral Judgment", *Nature Climate Change* 2, 243-247.
- Miller, D. (2004), "Holding nations responsible", *Ethics* 114 (2), 240-268.
- Mower, D. S. (2013), "Situationism and Confucian Virtue Ethics", *Ethical Theory and Moral Practice* 16(1), 113-137.
- Parfit, D. (1984), *Reasons and Persons*, New York: Oxford University Press.
- Peeters, W., Bell, D. & Swaffield, J. (2019), "How New Are New Harms Really? Climate Change, Historical Reasoning and Social Change", *Journal of Agricultural and Environmental Ethics* 32(4), 505-526.
- Regan, D. (1980), *Utilitarianism and Co-operation*, New York: Oxford University Press.
- Sandberg, J. (2011), "'My Emissions Make No Difference': Climate Change and the Argument from Inconsequentialism", *Environmental Ethics* 33 (3), 229-248.
- Sandler, R. (2010), "Ethical Theory and the Problem of Inconsequentialism: Why Environmental Ethicists Should be Virtue-Oriented Ethicists", *Journal of Agricultural and Environmental Ethics* 23, 167-183.

Sandler, R. & Cafaro, F. (2005), *Environmental Virtue Ethics*, Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield.

Sinnott-Armstrong, W. (2005), "It's Not My Fault: Global Warming and Individual Moral Obligations", Howarth, Richard B. (ed.), *Perspectives on Climate Change: Science, Economics, Politics, Ethics (Advances in the Economics of Environmental Resources, Volume 5)*, Emerald Group Publishing Limited, 285-307.

Slote, M. (2001), *Morals from Motives*, New York: Oxford University Press.

Schmidtz, D. & Zwolinski, M. (2005), "Virtue Ethics and Repugnant Conclusions", teoksessa Sandler, R. & Cafaro, P. (toim.), *Environmental Virtue Ethics*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 107-117.

Stoll-Kleemann, S., O'Riordan, T. & Jaeger, C. C. (2001), The psychology of denial concerning climate mitigation measures: evidence from Swiss focus groups. *Glob. Environ. Change* 11, 107–117.

The World Bank (2017), CO2 emissions (metric tons per capita), <https://data.worldbank.org/indicator/EN.ATM.CO2E.PC?end=2014&locations=FI&start=196&view=chart> Viitattu 7.5.2020.